IVAN F. GUNDULIĆ.

DUBRAVKA

PASTIRSKA IGRA U TRI ČINA.

S UVODOM

FRANJE MARKOVIĆA.

ZAGREB.
Izdanje „Matice Hrvatske".
1888.

DUBRAVKA.

Tisak Dioničke tiskare u Zagrebu

IVAN F. GUNDULIĆ.

DUBRAVKA.

PASTIRSKA IGRA U TRI ČINA.

S UVODOM

FRANJE MARKOVIĆA.

ZAGREB.
Izdanje „Matice Hrvatske".
1888.

298.177-B

DUBROVNIKU

U SPOMEN TRISTAGODIŠNJICE

IVANA F. GUNDULIĆA

POSVEĆUJE

MATICA HRVATSKA.

ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK
WIEN

O Gundulićevoj „Dubravci“.

Razlog „Matičina“ izdanja Gundulićeve „Dubravke“. — Sadržaj „Dubravke“ — Dubrovačka svečanost sv. Vlaha. — Dalmacija pod Mletčani. — Slobodni Dubrovnik. — Opis Dubrovnika god. 1595. — Mane potonjega družtvenoga života. — Ljubav i vjeritba Miljenka s Dubravkom. — Izvornost i krasota Gundulićeve „Dubravke“. — Slava Gundulića i Dubrovnika.

Dana 8. siečnja godine 1588. rodio se u Dubrovniku *Ivan Franjin Gundulić*, koji je svojimi krasnimi djeli zaslužio slavu prvoga pjesnika medju svimi hrvatskimi i srbskimi pjesnici prošlih vjekova. Osobito su tri djela — veliki ep »Osman«, poveća lirska misaona pjesan »Suze sina razmetnoga«, i drama »Dubravka« — utvrdila vječitu slavu Gundulićevu u harnoj uspomeni našega naroda i svega slavenskoga roda. Za to se je ove godine na dan 8. siečnja slavila na mnogih mjestih tristogodišnjica Gundulićeva rodjenja, navlastito u Dubrovniku, u Ljubljani, u Zagrebu, u Biogradu, u njekih književnih središtih naše sjeverne slavenske braće, a i u Beču je tamošnja hrvatska akademička

mladež, uz sudjelovanje ostalih Slavena, krasno proslavila spomen-dan neumrloga Dubrovčanina.

I »Matica Hrvatska« odlučila je prinieti svoj književni prilog proslavlju Gundulićeve tristogodišnjice ovim izdanjem »Dubravke«. Ona tako nastavlja rad svoje predhodnice i osnovnice »Matice Ilirske«, koja je godine 1844. izdanjem »Osmana«, »toga najsjajnijega djela Gundulićeva«, htjela obnoviti i razširiti, te doista obnovila i razširila poznavanje Gundulićeva genija po svem našem narodu, očitujući želju, »da se pod krjepkim' i blagim' zrakami Gundulićeva duha duh naroda našega oporavi i osviesti«.

Oko svrhe, za kojom je težila »Matica« u ilirsko, u preporodno doba naše knjige i našega narodnoga života, treba da nastojimo i mi danas; treba da plemenite misli Gundulićeve prodru što dublje i što šire u hrvatski narod. U Gundulićevih djelih najpodpunije se ogleda plemeniti prosvjetni smjer njegova rodnoga grada Dubrovnika, koga su pravo prozvali »slovinskom Atinom«. Dubrovnik je naime njegovao izučavanje stare grčke i rimske književnosti, tê učiteljice svih novih prosvietljenih naroda; njegovao je i sliedio nauku kršćanstva; njegovao je i čuvao slobodu svoju; njegovao je uzajamnu bratsku ljubav slavenskoga roda. Gundulićeva djela sjajno su ogledalo tih obilježja dubrovačke prosvjete. Za to su Gundulićeva djela dragocjeno blago našega naroda; za to je sav slavenski sviet slavio Gundulićevu tristogodišnjicu.

»Matica« je za proslavlje njegovo odlučila izdati njegovu dramu »Dubravku«, jerbo je ona premalo

poznata u našem narodu, a vriedno je, da ju pozna, da se njom nasladjuje i kriepi svatko, tko iole mari za hrvatsku knjigu. U nizu dvodnevnoga proslavljanja Gundulićeve tristogodišnjice u Zagrebu bijaše sjajan vrhunac pozorišna prikaza »Dubravke« dne 9. siečnja o. g. Od kako je god. 1628. prvi put bila glumljena »Dubravka« u samom Dubrovniku za živa Gundulića, nije se više, što znamo, u tieku od preko dvje sta godina vidjela na pozorištu do one svetčane prikaze zagrebačke. Pa kako je »Dubravka« sa pozornice zaniela sve rodoljubno občinstvo! Premda je naše doba naviklo na sasvim drugačiji kroj dramski; premda je i jezik »Dubravke« za današnji naraštaj u mnogom pogledu staroličan: ipak je »Dubravka« neuvelim čarom svojih pjesničkih krasota osvojila sva rodoljubna srca, razdragala ih i uzhitila. »Dubravka« je Zagrebčanom toliko omiljela, da je poslije svetčane prikaze u kratko vrieme još tri puta opetovana na občenitu želju, i jamačno će se u napredak svake godine po koji put prikazivati.

»Dubravka« Gundulićeva, kojom se je u narodnom pozorištu nasladjivao i ponosio Zagreb, neka bude za nasladu, za okrjepu i na ponos svemu narodu hrvatskomu; evo mu zato na ruke novo izdanje »Dubravke«. Onolikomu uspjehu »Dubravke« znatno je dopriniela krasna glasba Zajčeva i izvrstno glumljenje naših umjetnica i umjetnika; ono je tek na vidik iznielo mnoge krasote Gundulićeve drame, kojih čitalac ne opazi lako; ono je jezik drame, gdješto staroličnі, tek učinilo tako razumljivim, te se činjaše, kao da slušaš današnji književni jezik, samo još biraniji, skladniji, milozvučniji. No, premda je po

tom istina, da istom umjetničko glumljenje odkriva sve krasote Gundulićeve drame, one će se ipak i čitaocu tankoćutnu očitovati. Da se pak olakša razumievanje smisla i sastava ote drame, tomu ima služiti ovaj uvodni tumač »Dubravke«, koji je pisac sastavio po svojoj akademičkoj razpravi o »Dubravci«, dodavši opis grada Dubrovnika i države njegove po djelu o. Serafina Razzija, koje je za djetinstva Gundulićeva — god. 1595. — tiskano; na koncu je dodan kratak tumač njekojih oblika i rieči.

»Dubravkom« Gundulićevom doista se može naš narod ponositi, može se njom sokoliti na uztrajni prosvjetni rad, na njegovanje svoga divnoga jezika. Osim Španjolaca, Talijana i Engleza nema nijedan evropski narod dramske umotvorine već iz početka 17. vieka, koja bi bila tako dotjerana jezikom i sastavom, tako živa i svježa, tako razumljiva i zanošljiva još poslije malne tristo godina, kako je »Dubravka« Gundulićeva. S toga onu želju, koju je »Matica Ilirska« izrekla izdavajući »Osmana« Gundulićeva, ponavlja i »Matica Hrvatska«, izdavajući »Dubravku« Gundulićevu: »Bože daj, da se pod krjepkim' i blagim' njezinim' zrakami duh naroda našega oporavi i osviesti!«

* * *

Sadržaj Gundulićeve »Dubravke« može se na kratko izreći ovako. Od starine je običaj u »Dubravi«, to će reći u Dubrovniku, da se svake godine slavi svetkovina slobode, a na toj svetkovini vjenča se djevojka s momkom, za koje izreknu odredjeni sudije, da su dvoje najljepših i najvred-

nijih. U osvit toga svetčanoga dana zaklanja se u slobodni Dubrovnik njeki starac iz primorja dalmatinskoga, koje stenje pod opakom i okrutnom tudjom vlašću; taj starac slavi slobodni i sretni Dubrovnik a oplakuje zarobljenu i nesretnu Dalmaciju. Ali već se počeo izopačivati život slobodnih Dubrovčana, počela je mah otimati razkošnost, pohlepa za lastnim uživanjem, bezputna strast. Ta pokvarenost počela je podgrizati korien slobodi dubrovačkoj; to se pokazuje upravo kod izbora najljepšega momka i najljepše djevojke. Njeki Grdan, bogat a ružan, podmitio je sudije, te oni izreknu, da se Dubravka kao najljepša djevojka ima vjenčati za tobože najljepšega Grdana. No kad se u hramu boga Lera, to jest boga ljubavi, već sprema ono vjenčanje, zaprieči ga bog Lero čudesnimi znamenji, pak se po pravednoj želji svega puka vjenča Dubravka za Miljenka, koji je doista najljepši i najčestitiji momak, i koji se od mala s Dubravkom miluje. Tako se održaje stari dobri običaj, božici slobodi prinose se darovi, njoj na čast pobacuju se skorašnje mane, i napokon sav narod slavi slobodu žarkom pjesmom.

Svaki čitalac Gundulićeve »Dubravke« bit će rad znati, zašto je Gundulić baš onako spjevao svoju dramu? Što je u njoj osnovano na istinitih prilikah dubrovačkoga i dalmatinskoga života, a što je Gundulić kao pjesnik domislio i dodao? Na ta pitanja možemo po pouzdanih poviestnih viestih prikladno odgovoriti, i time smisao i sastav »Dubravke« temeljito razjasniti.

* * *

Da je Gundulić u »Dubravci« onako pjesnički prikazao svetkovinu slobode, na to ga je ponukalo to, što su Dubrovčani od davnine slavili svake godine njeke blagdane na čast zaštitniku svoga grada i svoje »slobode«, kako su oni zvali svoju republiku. Filip de Diversis, koji je oko polovice 15. vieka bio javnim učiteljem u Dubrovniku na plaći republike, pripovieda u svom rukopisnom djelu, da na dan 3. veljače, kao na svetac sv. Vlaha, knez dubrovački, t. j. poglavica dubrovačke republike, običava pozivati plemenite djevojke i momke, te igraju kolo i čine veselje uz trublje i frule; a da se na dan 9. ožujka slavi sv. Vlaho svečanim crkvenim obhodom, na uspomenu, što je na taj dan godine 1400. sloboda Dubrovnika bila sačuvana od pogibli, koju su njeki domaći i strani urotnici bili pripravili.

Obilniji opis svetkovine sv. Vlaha čitamo u prvoj tiskanoj povjestnici Dubrovnika, koja je god. 1595, za djetinstva Gundulićeva, na svjetlo izašla iz pera Razzija, upravljača dubrovačke nadbiskupije. Godine 871. — piše Razzi — bili su Mletčani pregnuli, da na prevaru osvoje Dubrovnik; ali sv. Vlaho spase grad; za to su zahvalni Dubrovčani sagradili crkvu njemu na čast i prozvali ga svetcem zaštitnikom svoje slobode, pak od onda svetkuju njegov blagdan na dan 3. veljače velikim slavljem. U oči toga dana služi se večernja u crkvi sv. Vlaha; množtvo dubrovačkih bratovština prilaže darove na žrtvenik svetčev, u svečanom obhodu, koji traje do preko zahoda sunčanoga; po gradu čini se obhodna smotra seoskoga pučanstva

iz okoline, u sred kojega ide njekoliko krabulja (maskara), pjevajući krasne pučke pjesme. Na sam svetac, dne 3. veljače, kod mise u crkvi sv. Vlaha poslije evangjelja pjeva i odpieva se pet puta »za spas i život« najviših glavara kršćanskoga svieta a napokon »za spas, život, slavu i pobjedu« dubrovačkoga kneza; po podne čini se obhodna smotra seljačtva s otoka dubrovačkih i vojske dubrovačke. Druga svetkovina u čast sv. Vlahu slavi se na dan 9. ožujka. Na taj dan bo bješe godine 1400. Dubrovnik malo ne izgubio svoju slobodu po uroti četvorice mladih ljudi, podmićenih bosanskim zlatom; ali po zaštiti sv. Vlaha bješe urota u dobri čas odkrivena, dubrovačka se sloboda održa, pak za to se od tada svake godine na dan 9. ožujka čini obhod u crkvu sv. Vlaha a u obližnjoj luži (loggia) besjedi se propovied o »slobodi«.

Još treba da napomenemo, kako Appendini na početku ovoga vieka opisuje svetkovinu sv. Vlaha i druge njeke, po kojih je Gundulić pjesnički izveo u svojoj »Dubravci« sliku svetkovine slobode. Na koncu prošloga i na početku ovoga vieka još je postojao stari običaj, da na večernji u oči sv. Vlaha prilažu bratovštine i glavari državnih oblasti razne darove na žrtvenik svetca zaštitnika slobode dubrovačke. Na dan sv. Vlaha, prije svetčane mise u crkvi njemu posvećenoj, igra pred polačom kneževskom dvanaest gospodja pučko »kolo« uz diple i svirale: tê gospodje prikazuju mir i obilje raznimi znakovi, naime noseći posude pune ulja i vina, vience od povrća, košarice pune kolača, grančice maslinove, itd. Zapovjednik dubrovačke mornarice govori če-

stitku na slavu sv. Vlaha kao zaštitnika slobode dubrovačke. Po podne izvodi vojska, razdieljena u dvie čete, bojnu igru, koja se dakako završuje pobjedom »naših«, što vojskovodja javlja knezu veleći: »naši su dobili, sve je mirno i bez pogibli«. Po gradu obilaze tri krabulje: jedna prikazuje Turicu (boga rata), druga Vilu (božicu lova), treća Čoroja (boga vina) ili Bembelja (Silena); na ta tri stara poganska božanstva ide, veli Appendini, stari pripjev u pučkih pjesmih: »Hoja, Lero, Dolerije«. Obilazeći one krabulje uz diple i bubanj igraju pučke igre po gradu, pak i pred polačom kneževskom. Takove krabulje igraju i pjevaju pučke pjesme takodjer kod drugih pučkih svetkovina, na primjer prvoga svibnja, kadno je onaj, koji prikazuje Bembelja, zakićen sav zelenilom i cviećem; cviećem i vienci okićena je mladež i u oči sv. Vida, preskakujući vatru, igrajući oko nje i pjevajući.

S onimi opisi svetkovine sv. Vlaha, iz petnaestoga, šestnaestoga i osamnaestoga vieka, slaže se mnogo toga u Gundulićevoj »Dubravci«. Jamačno smjeraju na onu svetkovinu rieči Radmilove pri početku drame: »Ovo dan je, ki dohodi jednom nami na godište, u ki sladkoj mi slobodi činimo ovdi svetilište, sladkoj slobodi, u kôj niče i uzrasti Dubrava ova plemenita«. Što se je na svetkovini sv. Vlaha sila svieta iz sve države dubrovačke, sa suhe zemlje i s otoka, u gradu skupljala, tomu odgovaraju rieči Ljubdragove u činjenju III., skazanju 3: »Ah kâ čeljad, množtvo koje sabralo se sa svieh strana, i star i mlad svak došo je na slavljenje blaga dana; sve su vile, svi pastiri s vrstom svakom

žena i ljudi, i gorani i satiri dotekli su oda svudi«. Što je svetkovina u čast sv. Vlahu na dan 9. ožujka bila za uspomenu one zaštite, kojom je svetac jednoč izbavio slobodu Dubrovnika od urotnika zlatom podmićenih, na to je naličnо u »Dubravci«, da bog Lero oslobadja Dubravku od Grdana, koji je bio sudije zlatom podmitio; kad plemeniti starac Ljubdrag doznaje za tu izbavu, veli u šestom skazanju trećega činjenja: »Riet je trieba, vrh vladanja svieh na svitu da vladalac višnji s neba ima pomnju posobitu; da se on danas ne nadkloni vrh Dubrave ove naše, po tle idjahu svi zakoni, sloboda se satiraše«. Što su se kod svetkovanja sv. Vlaha njemu kao zaštitniku slobode prinosili razni darovi; što je dvanaest gospodjâ raznimi plodovi prikazivalo mir i obilje; što se je upravljala na svetca zaštitnika slobode čestitna molitva; što se je pet puta pjevalo i odpievalo »za spas i život« pak »za spas, život, slavu i pobjedu« poglavice Dubrovnika: tomu kao da odgovara na kraju Gundulićeve drame to, da desetero osoba prinosi darove božici slobode (poimence prilaže se grančica maslinova, košarica trešanja, posudica s medom, sa sirom, kupa vina itd.), pak da se više puta pjeva i odpieva pjesma na slavu božici slobode, i da napokon svećenik boga Lera govori zahvalnu molitvu za mir i obilnu sreću »Dubrave«. Trima krabuljama, štono su obilazile gradom na blagdan sv. Vlaha i kod drugih njekih prigoda; njihovu igranju uz diple, svirale i bubanj; njihovu pjevanju s pripjevom »Hoja, Lero, Dolerije«: kao da odgovaraju u Gundulićevoj »Dubravci« tri u satire pre-

odjevena seljaka: Divljak, Gorštak i Vuk, njihovo dipljenje, sviranje, udaranje u bubanj, igranje kola i pjevanje na pučku s pripjevom upravo onim »Hoja, Lero, Dolerije«. U »Dubravci« sve se kiti cvićem i vienci, kako ono kod njekih pučkih svetkovina dubrovačkih.

Ne može se poreći, da ima dosta toga u »Dubravci«, što kao njeka slika istinitih svetkovina dubrovačkih podsjeća na same te svetkovine, navlastito na proslavu sv. Vlaha. Dakako Gundulićeva slika nije vjerna, istinska, a ne mogaše ni biti. Crkvene svetkovine kršćanske nije smio prikazati u glumi; za to je sve prenio u staro pogansko i u njeko umišljeno doba, prikazujući hram boga Lera, i njegova svećenika, pak hram božice slobode; od Dubrovnika načinio je »Dubravu«, od dubrovačke vlastele pastire, od dubrovačkih seljana gorskih satire. Ta preobrazba nametala mu se tim više, što je od prije postojala u Dubrovniku tako zvana »pastirska« drama, po uzoru talijanskom; tako je Gunduliću liepo pristajalo, da svakogodišnju sbiljnu dubrovačku svetkovinu slobode prikaže u pjesničkoj slici »pastirskom« dramom »Dubravkom«.

A da je »Dubravka« doista pjesnička slika i prilika sbiljnoj, pravoj dubrovačkoj svetkovini slobode, u tom mnienju utvrdjuje nas to, što je takodjer koješta drugo u »Dubravci« prikazano prema živoj istini. Tako je Gundulić u »Dubravci« po istini prikazao tadanje stanje Dalmacije i tadanje stanje Dubrovnika.

* * *

U drugom skazanju prvoga činjenja opisuje starac Dalmatinac, kakov je život u Dalmaciji pod tudjinskom mletačkom vlašću, a kakov u slobodnom Dubrovniku, kamo se je on netom utekao »da sahrani starost svoju i odahne bez sile u gniezdu sladkomu slobode premile«. Taj starac ovako govori Dubrovčaninu Radmilu: »Sve naše primorje satrla je sila u ništa; sâm Dubrovnik vlada se slobodan po sebi. U nas svuda trči, rži, grabi, i sve u noktih svojih drži srdita zvier (to jest: lav mletački); a ovdje u vas nije čuti zle zvieri, nego sam slavic tih žuberi na grani (t. j. slobodan i miran ovdje vlada slavski narod i jezik). U nas nema tako tvrde kuće, da sačuva otcu kćer od sile bludničke; a u vas nije sirote, koju sila potište, nit se boji sramote, tko ju sam ne ište. U nas vladanje tako je silovito, da svoju ženu i djecu, svoje imanje ne možeš svojim rieti; a u vas je sloboda, svak je sebi i svemu svomu gospodar. U nas je zlato svemu razlog, pravda i mjera, za zlato prodava se vjera, život, duša i čast; a u vas duša i čast ne ide za platom, niti u suda pretežu mjere pod zlatom. U nas nema stvari, kojom se možeš ćutjet voljan (slobodan), nego treba mititi, ako ćeš odahnuti; u vas svaka vrsta ljudi u častnu poslu i u miru veselo boravi«. Ovako iztaknuvši razlike medju dalmatinskim i dubrovačkim stanjem, završuje starac Dalmatinac riečmi: »Tiem težko nam svime i lele vrh svega pod jarmom težkime gospodstva tudjega, a blago sviem vami, ki on čas s poroda slobodni i sami sebi ste

gospoda. Da uzdrži višnja vlas' u biću vas tomu, a tko ište zlo na vas, zlo našo na domu!«

Prikazujući ovako Gundulić, riečmi starca Dalmatinca, jadno stanje tadanje Dalmacije, kojom su vladali Mletčani, kazuje živu istinu. To nas uvjeravaju povjestničari talijanski i domaći.

Talijanski povjestničar Molmenti piše, da je u mletačkom plemstvu počam od konca šestnaestoga vieka sve to više mah otimala razvratnost i bezputna nasilnost, primjerice, da je njeki mladi plemić usmrtio preko tri stotine ljudi, a njeki drugi sa svojom četom od puke obiesti plienio, kinio i ubijao ljude. A Dalmacijom je vladalo plemstvo mletačko.

U Ljubićevu »Ogledalu poviesti jugoslavjanske« čitamo ove činjenice. Godine 1614. piše mletačkoj vladi njezin namjestnik u Dalmaciji Pasqualigo, da Dalmatince na velike muke udaraju oblastnici, koji su im iz Mletaka postavljeni. Godine 1656. javlja joj namjestnik, Bernardo, da je iztragom dokazano postavljenomu od mletačke vlade oblastniku na Braču, po imenu Alvisu Duodu, da je počinio strašnih nasilja proti časti, životu i imanju mnogih podanika: provaljivao u kuće, da napastuje žene, na muževe im i srodnike napadao oružjem, izranio ih, ili dao ih smaknuti, prodavao sudske odluke, prodavao sama sebe, i u dvorištu svoje polače pokolj činio. Godine 1650. javlja Foscolo mletačkoj vladi, da Dalmatinci, trpeći toliko jada, proklinju, što su pali pod mletačku vlast.

Mletčani su bili od god. 1409. do 1421. posvojili Dalmaciju. Od tada su sve to više otimali dalmatinskim gradovom i obćinam stara prava i stare po-

vlastice, dok ih nije posve nestalo. Iz javnih služba i časti tjerali su Dalmatince, namještali tudjince, pače jednoč naredili, da čovjek, koji ima za ženu »Slavjanku, Dalmatinku« (slavam, dalmatinam uxorem), ne može biti na državnoj plaći. Zavadjali su starosjedioce plemiće s pučani, držeći, da su takove zavade probitačne mletačkoj vlasti, što je namjestnik mletački Pasqualigo god. 1602. sasvim očito kazao u svom pismu vladi mletačkoj: »potrebno je, da tvoji službenici oprezno i lukavo podjaruju u Dalmaciji neslogu i mržnju izmedju plemića i pučana, koju je — ako smijem reći — sam Bog dao«. Mletačka je vlast zatirala trgovinu i obrtnost Dalmatinaca. Pod težke globe i kazne zabranjivala je Dalmatincem, da od ikud drugud osim iz Mletaka dovoze potrebne stvari, a da izvoze svoju robu ikamo drugamo osim u Mletke, dapače nije bilo dozvoljeno iz jednoga grada Dalmacije u drugi prevoziti hranu. Na Korčuli tjerala se u velike brodogradnja, ali god. 1669. nametnu mletačka vlast brodogradiocem tolike tegobe, da su se morali ostaviti posla i zakloniti se drugamo, ponajviše u Dubrovnik. U Šibeniku bila je postojala od starine velika mastionica, ali god. 1446. zatvori ju mletačka vlast. Na Hvaru cvalo je strojarstvo; ali mletačka vlast ga na jednoč zabranila. Ovakovo mletačko vladanje moralo je omrznuti Dalmatincem. Nije čudo, što je Foscolo god. 1650., kako smo već kazali, pisao vladi u Mletke, da Dalmatinci proklinju svoju podloženost mletačkoj vlasti; nije čudo, da je god. 1625, — tri godine prije no što se je »Dubravka« u Dubrovniku glumila i u njoj

stari Dalmatinac onako se tužio na nasilje tudjinske vlade, — sam mletački namjestnik za Dalmaciju ovako govorio u mletačkom senatu: »Plemići u Dalmaciji postojano čuvaju uspomenu na njekakvu svoju staru slobodu, pak budući da misle, da su njekoč bili u jednakom sretnom stanju kako susjedi im i zemljaci Dubrovčani, to nije čudo, što se još jednako podavaju želji i nadi, da će se njihovo stanje izjednačiti dubrovačkomu«.

Gundulić je dakle u riečih starca Dalmatinca prikazao po istini tužno stanje Dalmacije pod tudjinskom vladom mletačkom. A za što ga je prikazao u drami, gdje se slavi svetkovina slobode i blagote dubrovačke? Baš za to, da se vriednost slobode to jače iztakne. Dubrovčani, gledajući u pjesnikovoj drami sliku jadnoga stanja Dalmatinaca, koje jadno stanje posljedica je njihove neslobode, njihove podjarmljenosti pod tudjinsku vlast, ocutjeti će to jače, koliko blago imadu oni u svojoj slobodi, pregnut će to jače, da se otresu svih mana, koje bi mogle oštetiti dubrovačku slobodu.

A da je sloboda dubrovačke republike doista rodila onako velikom srećom i blagotom po sve dubrovačke državljane, kako to kaže Gundulić riečmi starca Dalmatinca, to nam takodjer potvrdjuju povjestničke viesti, koje ćemo sada na kratko napomenuti.

* * *

Talijan Filip de Diversis, koji je — kako rekosmo — oko polovice 15. vieka bio javnim učiteljem u Dubrovniku, govori u svojem rukopisnom

djelu ovako: »Tko prebiva u dubrovačkoj državi, ne boji se nasilja ni nepravde, ne može mu ni neprijatelj životu ili imanju nauditi. Dubrovnik je tako pouzdano utočište svakomu, da je nastala poslovica »slavjanska«: ni zec se više ne boji lovaca, čim utekne u Dubrovnik. Ali Dubrovčani ne davaju kod sebe zaklona krivcu i nepravedniku, nego tkogodj traži u Dubrovniku svoje pravo, nadje ga; jer Dubrovčani hoće, da njihov grad bude dom pravde i pravice. Bez sile i prevare razmaknuli su oni vlast svoje države, milom priklopili joj okolne krajeve i puke, a niesu to učinili silom oružja ili varkom, kako sve druge države rade. Dubrovčani u velike pomažu sirote i druge oskudnike; gospoda dubrovačka, i mlada i stara, uljudna su i smjerna«.

Prama koncu 16. vieka piše drugi Talijan, spomenuti upravljač dubrovačke nadbiskupije Razzi, ovako: »Plemstvo, koje vlada državom dubrovačkom, postupa s pukom veoma blago i dobrostivo. Sav puk to posvjedočava; svi izkazuju, da im plemići ne čine ništa zla ni kriva, nego da postupaju s pučani kao s braćom, nastoje o dobru njihovu, pak s toga svatko pod dubrovačkom vlašću živi sretno«. »Težko da ima — veli Razzi — danas igdje na svietu kraljevstva ili slobodne države, gdje bi vladaoci tako liepo pazili podložnike, toliko se trudili i svakojake pogibli podnosili za dobro i sreću njihovu, kao što to čine plemići dubrovački, vladaoci slobodne države dubrovačke«.

Toliku hvalu talijanskih pisaca iz 15. i 16. vieka potvrdjuje englezki i putopisac 18. vieka, po imenu Watkins, koji svoj opis dubrovačke vladavine za-

vršuje ovimi riečmi: »koliko ja poznajem druge narode i države, slobodno kažem, da je Dubrovnik najmudrija, najbolja i najsrećnija država na svietu.«

Spomenuti Razzi u velike hvali uzornu čestitost domaćega i javnoga života Dubrovčana pri koncu 16. vieka; hvali jednostavnost i pristojnost njihovih običaja, njihove nošnje. A Dubrovčanin Matija Ban u svom »Zrcalu poviestnice dubrovačke« pokazuje, da su u Dubrovniku postojala mnogobrojna dobrotvorna družtva, da se je sudstvo dubrovačko slavilo na daleko po svietu radi svoje pravednosti i učenosti, da je gradjanska, pučka i služna vrsta uživala mnoge povoljštine, pak zato veli: »nikad nikojemu narodu nije lakše i ljepše bilo nego dubrovačkomu.«

Pod tako mudrom i čovječnom vladavinom dubrovačkom naravno bijaše, da je u dubrovačkoj državi cvala obrtnost, navlastito svilarstvo, zlatarstvo, suknarstvo, brodogradnja, po čem su Dubrovčani na glasu bili i u Francuzkoj kraljevini; po Balkanskom poluotoku njegovali su u velike rudarstvo, tjerali trgovinu preko svojih razgranjenih naseobina, koje su uživale najbolji glas i razne povlastice. »Mnogobrojnimi svojimi velikimi brodovi tjerali su trgovinu — veli Razzi — po svih stranah svieta, po Evropi, Aziji, Africi i Americi«. Sami ponositi Mletčani, kako svjedoči Giustiniani, divljahu se bogatstvu, prosvjeti i trgovini Dubrovčana 16. vieka

* * *

Neće biti s gorega, ako ovdje umetnemo sličicu Dubrovnika i njegove države na koncu 16. vieka po obširnom opisu očevidca Razzija.

Dubrovnik, — tako piše Razzi god. 1595. — — jedini danas slobodni grad u Dalmaciji, prostire se pod visokim brdom Brgatom uz obalu jadranskoga mora, nalik na orla, koji, nogama stojeći na zemlji, desno i lievo krilo diže u vis. Opasan je zidjem od tesana kamena, i jako utvrdjen. Sam grad broji oko 30.000 duša. Sgrade su malo ne sve od tesana kamena i veoma spretne; ulice sve kamenom popločene. U gradu samom posve malo ima vrtova, budući da je sve izgradjeno; ali izvan grada i uz more mnogo je prekrasnih vrtova i dvorova (polača) sa studenci i nasadami od naranača, u čem se Dubrovnik, reć bi, natječe s Gjenovom i s Napuljem. Dvor kneževski prekrasan je i veličajan. Crkvi i crkvica ima u gradu 47, od tih je većih pet do šest; u gradu su dva mužka samostana, liepo gradjena, s krasnimi vrtovi, i osam ženskih samostana, izvan grada pak u oblasti dubrovačkoj ima devet mužkih samostana i četiri opatije. Zrak je u Dubrovniku veoma zdrav, vode izvrstne izobilje; s toga ima mnogo starih ljudi, njekoliko ih i preko sto godina. Narod »slavjanski« krepak je, vesele i dobre ćudi. Zemlja je vinorodna; malvazija dubrovačka šalje se u Italiju i u Rim za gospodski dar. Ima svakovrstna plemenita voća, kako u Italiji; samo maslina je riedka, pa i žito, pošto je tlo ponajviše kamenito, no ulje i žito dovoze od druguda mnogobrojne dubrovačke ladje. Ribe ima dakako sila. Izvrstna mesa, sira itd. donose u grad u velikom obilju seljaci iz okoliša, i iz »Morlakije.« Pod oblast dubrovačku spadaju na suhoj zemlji Gruž, dolina Riečka, dolina Župska, dolina

Šumetska, Captat, Konavli i Ston; a otoci: Lokrum, Daksa, Koločep, Sv. Andrija, Lopud, Šipan, Mrkan, Mljet i Lastovo.

Gruž je po suhu četvrt milje hoda na zapad od grada, preliepa i predražestna obala morska, sva puna vrtova i dvorova, s veoma prostranom i zaklonitom lukom. Vodovod, koji je od Šumeta izveden u Dubrovnik, prolazeći ponad Gruža, podaje i njemu obilje izvrstne izvorvode. Studenaca, ribnjaka, vrtova, sjenovitih nasada od naranača, liepih dvorova i druge svake ljepote pun je Gruž; tuj mnogo dubrovačke gospode ljetuje, a treba li im po kakvu poslu u grad, brzo dodju na konjih ili na svojih brodićih. Osim župne crkve ima u Gružu uz more ljepušan samostan s krasnim vrtom i starom paomom. Najviše dubrovačkih brodova gradi se u Gružu, a onda na Lopudu i u Captatu.

Župa je tri četvrta milje od grada na iztok, krasna dolina, puna vinograda i liepih zdanja dubrovačkih, natapana potočići. — Oko dvie milje od grada na zapad izvire izpod visoka brda obilje studenih pitkih vrela, koja odmah sastavljaju široku brodoplovnu rieku; ona i dolina joj, medju dva brda, duga je do mora jednu milju, a široka petinu milje; uz obje joj obale mnogi su dvori i vrtovi. To je *dolina Riečka*, pravo čudo prirodno. Blizu onih izvora ima njekoliko mlinova, a malo niže ljepušan samostan. Divota je, veli Razzi, šećući visom posred zelena drveća gledati izpod sebe dolinu Riečku, česte dvorove i vrtove uz obje obale, mnoge čamce, kako ih niz vodu ili uz vodu veslaju ljudi ili same žene, šarovito odjevene u crveno ili žuto.

Šumet je dolina medju brdom Brgatom, koje se diže nad gradom, i drugimi brdi više na sjever; diže se od vrela Rieke do brežuljaka, koji diele dolinu Riečku od Župske, u duljinu preko milje a u širinu pô milje. U Šumetskoj je dolini čist i zdrav zrak, pošto je ona po visini reć bi Dubrovniku nad glavom; obiluje vinogradi i svakovrstnim voćem, te mnogi plemići dubrovački imadu u njoj svoje ljetne dvore. Iz Šumetske doline izveden je krasan vodovod preko Gruža u Dubrovnik, koji po tom uviek obiluje izvrstnom pitkom vodom; vodovod taj je sagradjen g. 1437, o trošku od 12 tisuća dukata, tako da ga svaki korak stoji po jedan dukat.

Grad *Captat* ili Stari Dubrovnik, njekadanji Epidaur, odaljen je od (novoga) Dubrovnika na iztok preko tri milje po moru; liepo je položen, ima luku prostraniju od dubrovačke, krasnu župnu crkvu i samostan; budući da nije daleko od Captata plodni brežuljasti kraj Konavli, to je mnogim s razlogom miliji položaj toga »staroga« nego li »novoga« Dubrovnika. Duž morske obale od Captata prema Dubrovniku vidjaju se mnogi liepi ljetni dvorovi i vrtovi plemićki.

Kraj »*Konavli*« prostire se od Captata do Boke Kotorske, u duljini od preko 10 milja, medju dva niza brda; Konavli broje mnogo velikih sela, veoma su plodni, i šalju u Dubrovnik obilje svoga priroda; po visu bregova konavoskih ima mnogo ljetnih dvorova dubrovačke vlastele.

Tako oblast dubrovačka siže od Dubrovnika prema Novom gradu bokežkom po suhoj zemlji

oko 16, a u smjeru sjevero-zapadnom oko 30 milja, do Pelješca. Grad *Ston*, stari i novi, od Dubrovnika oko 14 milja, imadu jake utvrde, sgodne luke; u novom Stonu je stolna crkva i jedan samostan.

Od otoka pod oblašću Dubrovnika najbliži je gradu otočić *Lokrum*, od dubrovačke luke osminu milje. Krasi ga svu godinu divna južna zelen; ima krasan samostan s liepimi i krasnimi perivoji i vinogradi. Oko pô milje od Gruža diže se kao kakav brežuljak otočić *Daksa*; obiluje maslinom, ima liep samostan, po visu sredinom otočića nižu se male bogomolje križnoga puta, uz častni post (korizmu) mnogo posjećivane od Dubrovčana, kojih sva sila dolazi u njeke velike svetce na milotni taj otočić, tako da je tada sve more od Gruža do Dakse puno ladjica. Malo dalje je otok *Koločep*, gdje rodi plemenito vino; onda pusti otočić Sv. Andrije, na kom je samo jedan samostan. Otok *Lopud*, od grada oko 6 milja, veoma je napučen; osobito po zapadnoj strani, koja se poput polumjeseca izvija, a ukrašena je sgodnom lukom, mnogimi liepimi vrtovi i dvorovi, i dvama samostanima. Obiluje izvrstnom vodom, zdravim zrakom, vinogradi; ima na Lopudu do 30 crkvi i crkvica. Takodjer otok *Šipan*, od Lopuda odaljen jednu milju, (od Dubrovnika preko 8 milja) obiluje vinogradi. Otok *Mljet*, do kojega je od Dubrovnika 15 milja, ima u obsegu oko 30 milja; na njem je šest mjesta i jedan samostan: glavno mjesto Babinopolje, onda Blato, Prožura (»Prosciura«), Okuklje, Korito i Maranovići; usred otoka je visoka gora Sovra, na vrhu joj neprestana straža, koja pazi, da li do-

laze neprijateljski brodovi. *Lastovo* je od svih otoka dubrovačkih najodaljenije od grada, do 20 milja; ima više luka, veoma je plodno, zdravo, ljudi su krepki, u velike love ribu i koralj, koga je mnogo oko Lastova.

Kad uzmemo na um ovaj opis slobodnoga grada Dubrovnika i njegove države, kakova bijaše za mladosti Gundulićeve, i ostale već napomenute povjestničke viesti o sretnom stanju njezinu, to ćemo priznati, da je Gundulić u »Dubravci« govorom starca Dalmatinca istinito prikazao blagotvornu vladavinu dubrovačku, razumjet ćemo, da se taj starac rado zaklanja pod okrilje slobodnoga Dubrovnika iz nevoljne podjarmljene Dalmacije.

Prema poviestnoj istini govori u »Dubravci« Radmio starome Dalmatincu, primajući ga pod okrilje dubrovačko, da je Dubrovnik svagda od postanka svoje slobode vjerno štitio od svake sile svakoga čestita nevoljnika, koji bi se u nj zaklonio. Od de Diversisa u 15. vieku do Appendina na početku 19. vieka, mnogi pisci ističu i slave onakovu plemenitu dobrotvornost Dubrovnika prama stranim nevoljnikom. Razzi zove radi toga Dubrovnik novom arkom Noemovom, a Appendini veli, da nema u svoj poviesti gostoljubnijega grada od Dubrovnika. Od 11. vieka do Gundulićeva doba Dubrovnik je često volio podnositi najveće pogibli i žrtve, nego li lišiti svoje zaštite nevoljnika, koji bi u njem spasa tražio. Osobito je tako zaštićivao nesretnike iz vladalačkih porodica na Balkanu. Navlastno je sredinom 15. vieka plemenito štitio srbskoga despota Gjorgja, kad se bješe utekao u Dubrovnik; premda

je sultan Murat Dubrovčane i strašnimi prietnjami i dragocjenimi ponudami htio navesti na to, da mu despota izruče, oni nepogaziše zadane vjere. S toga je, veli Razzi, sam Murat, diveći se takovoj plemenštini uzkliknuo, da ne će nikad propasti Dubrovnik, kad toliko drži do zadane vjere; to je Gundulić liepo opjevao u svom epu »Osmanu« (u spjevu VIII., 136—146.).

U »Dubravci« je Gundulić jamačno navlaš prikazao riečmi starca Dalmatinca blagotvornu domaću vladavinu slobodnoga Dubrovnika i ubitačnu tudju vlast nad Dalmacijom; ta prikaza je jedna glavna nit u osnovu drame »Dubravke«; tom prikazom jamačno je htio Gundulić opomenuti svoje sugradjane na to, koliko je blago sloboda i koliko su ju dužni čuvati, pak za to okaniti se svega, što ju može podkapati, a mogu ju podkapati nekrieposti i mane domaćega i javnoga života.

Zato Gundulić u njekih licih svoje drame prikazuje njeke poglavite mane družtvenoga života, kori ih po riečih mudroga starca Ljubdraga, izlaže ih po razvoju drame podsmjehu, pak tom korbom i tim podsmjehom odvraća svoje sugradjane od družtvene izkvarenosti. To je druga osnovna nit u sastavu drame »Dubravke«.

* * *

Rodoljubni starac Ljubdrag tuži se u »Dubravci« na mnogovrstni nazadak novoga doba prema starijemu: na zavladalu odskora neradinost, nemarnost za obće dobro, razkalašenost života, razkošnost nošnje, s česa svega je obća blagota i sreća trgla u

nazadak. Na pose tuži se Ljubdrag na pohlepu njekih za zlatom, koji su se dali od bogatoga Grdana podmititi, te su ljepoticu Dubravku dosudili za vjerenicu ružnome Grdanu umjesto čestitomu krasniku Miljenku. Tako je, — tuži Ljubdrag, — pohlepa za zlatom oskvrnula svetkovinu slobode; gdje pohlepa za zlatom zavlada, tuj, veli on, propadaju najvredniji običaji, gdje se robuje zlatu i sila nad zakoni gospoduje, tuj propada sloboda.

Osim Ljubdraga kore još druga njeka lica u drami — Jeljenka, Stojna, Ljubmir, Tratorko — razkošne novotarije, skupocjeno nosivo i nenaravno kićenje, razkalašenost i nekućevnost. Sgodno kaže Jeljenka, da je jedini pravi nakit ženskinja naravna ljepota, kako je i »sunce s nebesi izvrstne ljeposti, zašto se ne resi neg svojom svjetlosti.« Nenaravno kićenje izlaže pjesnik podsmjehu — nesgodami pustolova satira Divjaka, koji se preodjeo u žensko ruho i poput kitljivih namiguša nenaravno se naličio, pak s toga zapao u velike jade; njemu se podsmieva šaljivi satir Gorštak veleći: »Nesviesti velike, s uresne htjet sile satirske prilike preobražat u vile! Zaman se čini sve, i liepi i maže: grdoća s naprave grdja se ukaže.«

Mane i nekrieposti pokazuje pjesnik uosobljene u njekih licih svoje drame, poimence u Divjaku, Vuku, Zagorku i Pelinci. Divjak stranputiči za nasladami ljubavi; ali pustolov zlo prolazi, te ga od propasti sačuva samo njegova vjerna žena Jeljenka, kojoj on, zahvalan i pokajan, obriče u napredak stalnu vjeru. Vuku je najveće dobro na svietu uživanje u jelu i pilu; to uživanje neće on sticati

svojim nego tudjim trudom, otimanjem tudje svojine; njemu je razlika medju mojim i tvojim luda novotarija, njemu sloboda ne znači drugo, nego povlast »da je svak slobodan činiti, što hoće.« Kako Divjak u jednom, tako Vuk u drugom obziru prikazuje nagrdu slobode, nagrdu pravoga života ljudskoga. I Vuk prolazi zlo, te je napokon sretan, što može, po dobroti drugih, za bubnjara biti na piru čestitoga Miljenka. Zagorko prikazuje mladenačkoga ljubavnoga zanesenjaka, koji u svom zanosu odnemarujući svoje poslove pušta, da mu propada otčevina. I on napokon spoznaje izpraznost svoga ludovanja i doziva se razboru. Pelinka se drži lude i pogubne vjere u svemogućnost zlata; ona bi htjela navesti Miljenka, da dragocjenimi darovi nastoji osvojiti srce Dubravkino, jerbo »darovi zamite nebesa i pako, njimi se vlada sviet, dar pravi može riet gospar se od ljudi.« Ali kako je pogubna moć zlata, pokazuje se poslije tim, što baš zlato otima Miljenku Dubravku, zavedavši one, koji imadu Dubravci vjerenika dosuditi.

Gundulić zasladjuje svoju prikazu družtvenih mana mnogom dosjetljivom šalom, zdravim naravitim podsmješjem; navlastito su satiri Vuk i Divjak prikazani to smiešni to podsmješljivi, šaljivi, a satir Gorštak je u drami Gundulićevoj svedj veseo glavni šaljivac, podsmješljivac. No Guduliću nije poglavito do toga, da prikazivanjem družtvenih mana podsmješno razveseljuje, nego mu je do ozbiljne svrhe. On je sa svetkovinom dubrovačke slobode spojio prikazivanje skorašnjih družtvenih mana dubrovačkih, hoteći iztaknuti potrebu, da svetkovina slobode

dozove sviet od zabluda, koje su podobne slobodi škoditi. Tu svoju ozbiljnu namisao očituje Gundulić u riečih mudroga i rodoljubnoga starca Ljubdraga, koji, iztuživši se na »zločestvo mnogo« od skora zavladalo, veli: »ali u ovomu svemu meni pomoć je ufat sgar s visine na dan ovi, posvećeni našoj slobodi od starine«. Nada Ljubdragova se obistinjuje. Lero, bog ljubavi, poda pobjedu ljubavi Miljenkovoj i Dubravkinoj nad Grdanovim podmitnim zlatom, pak u tom vidi Ljubdrag »vladaoca višnjeg s neba pomnju posobitu vrh vladanja svieh na svitu; da se on danas ne nadkloni vrh Dubrave ove naše, po tle idjahu svi zakoni, sloboda se satiraše«. A na koncu drame, pri samom svetčanom slavljenju slobode, odriču se svojim manam Divjak, Vuk i Zagorko za volju i na čast božice slobode.

Iznad licâ drame, u kojih su uosobljene družtvene mane, uzdiže se sjajem svoje duševne plemenitosti dvoje dragih, Miljenko i Dubravka, kojih čista i žarka ljubav sve prepone napokon svladava i u sretan savez milostnike sjedinjuje. To je t r e ć a osnovna nit u Gundulićevoj drami.

* * *

U Miljenku prikazuje Gundulić plemenita ljubavnika, koji krasoticu Dubravku i žarko miluje i pobožno časti kao svetinju svoju, uzor rajski, izgled ženskih vrlina. Stidljiva Dubravka iz prva jedva izpovieda samoj sebi, da Miljenku odvraća ljubav ljubavlju; tek u blaženstvu svom kao vjerenica njegova, netom oslobodjena od nametnutoga joj za

vjerenika bogatoga Grdana, očituje Miljenku svu svoju dosele skrovnu žarku ljubav. Dugo je Miljenko za njom uzdisao; nije htio Pelinkina savjeta poslušati, da bi dragocjenim darom smutio smjerno djevojačko srce, odvraćajući joj: »Ne daj bog s darovi k Dubravki hoditi! K srcima častniem nije treba s darom iti, nećeš li se za uviek pred njimi omraziti«. Ali kad se po odluci podmitnih sudija Dubravka ima vjeriti za Grdana, nepodaje se Miljenko jadovanju i uzdisanju, nego junački pregne, makar životom svojim, izbaviti svoj pravi »život«, svoju Dubravku, od nemila i nedraga: »prije smrknuća dana ovoga dni imaju bit satreni ili moji ili onoga, tko moj život grabi meni.« No onakova ljubav Miljenka i Dubravke, onakova odluka Miljenkova zavrediše, da ih zaštiti Lero, bog ljubavi; Lero prekine započetu vjeritbu Dubravke za nemiloga Grdana, te na radost svega puka napokon vjeri se dvoje dragih, Miljenko i Dubravka.

Gundulić nije prikazom svega ovoga htio samo izvesti zabavan dramski ljubavni dogadjaj, nego je prikazi njegovoj ozbiljniji smisao i svrha. U skazanju 1. činjenja II-oga kaže Brštanko, da su mudri pradjedovi medju inimi zakoni postavili i ova dva: svake godine ima se jedan dan svetkovati sloboda, da bi se neprestanom spomenom njezinom užizala u potomstvu ljubav za obćeno dobro, a na isti dan ima se »najljepša vila vjeriti za draga i mila vrhu svieh pastira, najljepšemu pastiru ima se ljuba od njegove vrste dati«, a to zato, da »se u miru dni vode sried sklada«. Na to veli Ljub-

mir, da su to »naredbe pametne; jer kako neobične tako su i štetne ženitbe neslične . . . ni se muž i žena ugadja, kad su oba razlika plemena, imanja i doba«. Zatim Ljubmir i Brštanko provode domjenak o tom, da povreda onoga zakona o ženitbi uzrokuje razne mane družtvenoga života, i to upravo one iste, koje smo vidjeli da se u drami prekoravaju.

Što Gundulić u riečih Brštanka i Ljubmira kazuje o starih »pametnih naredbah« za ženitbu, to poviest potvrdjuje. Filip de Diversis piše sredinom 15. vieka, da se je već onda smatralo za stari običaj i zakon dubrovački, da je potrebna jednakost muža i žene u »vladanju, dobi, vrsti, liku i imetku«. U »Zrcalu poviesti dubrovačke« od Matije Bana čitamo, da je već u sredini 14. vieka bilo dubrovačkih zakona o ženitbi, koji su smjerali na što savršeniji sklad muža i žene; koji su uredjivali kolicinu i porabu miraza tako, da nitko nije radi miraza mogao odabirati ženu; koji su štitili osobnu slobodu i naravno pravo žene; koji su po tom svem nastojali oko toga, da osnov ženitbi bude jednakost i zamjenita ljubav.

Vidimo dakle, da je Gundulić imao na misli sbiljne dubrovačke prastare zakone o ženitbi, kad je prikazivao onaj domjenak Brštanka s Ljubmirom, i kad je prikazivao, kako prisiljenu, nenaravnu vjeritbu Dubravke s Grdanom zaprieči bog ljubavi i učini, da se vjere Dubravka i Miljenko, koji se ljube te su kao slika i prilika. Vidjesmo prije, da je Gundulić imao na misli dubrovački prastari zakoniti običaj svakogodišnje svetkovine sv. Vlaha kao zaštitnika

slobode dubrovačke, kad je prikazivao u »Dubravci« svetkovinu slobode. Ali sbiljni zakon i običaj dubrovački nije spajao sa svetkovinom slobode vjeritbu i pir dvoje najljepših mladih, koje je jedno drugom u svem slika i prilika te se od srca ljube. Istom pjesnik Gundulić spojio je slavlje slobode sa slavljem izgledne ženitbe; to je njegova pjesnička domisao, to je krasna jezgra njegove drame. Jasno je sad, zašto je Gundulić tako udesio, da se u drami pristupa svečanomu proslavlju slobode istom onda, pošto je stekla pobjedu izgledna ljubav Dubravke i Miljenka; jasno je, zašto mudri starac Ljubdrag u pokušanom vjerenju Dubravke za Grdana vidi ne samo ništenje »svih zakona« nego i »satiranje slobode«. Sastav drame jasno očituje ovu misao Gundulićevu: slobodi je uvjet ljubav za obće dobro, a ta gine, gdje zavlada samoživska razvratnost; ljubavi za obće dobro ognjište je porodički izgledan život, kojemu je osnov prava ljubav i jednakost muža i žene. U kratko: Gundulić polaže slobodu u okrilje ljubavi. Za to je pir Dubravkin spojen sa svetkovinom slobode Dubrovnika.

* * *

Vanjski oblik dramskoga sastava primio je za svoju »Dubravku« Gundulić od predjašnjih dubrovačkih i talijanskih pjesnika, koji su u »pastirskih« dramah sjetovno pjevali jade i slasti ljubavnih zapleta, ili u komedijah šaljivo prikazivali mane družtvenoga života; dosta nalikuje Gundulićeva »Dubravka« navlastito na Tassovu pastirsku dramu »Aminta«. Ali Gundulić se povodi za predšastnici

samo u vanjskom obliku, samo u njekih površnih pojedinostih; po jezgri pak, po osnovnoj misli i po cjelokupnom složaju svoje »Dubravke« Gundulić je posve samostalan: podsmješljiva slika manâ družtvenoga života i ganutljiva slika ljubavnog jada i sreće dvoje dragih služi u Gundulićevoj »Dubravci« velikoj rodoljubnoj misli, to jest slavljenju i veličanju slobode te onih družtvenih krieposti, koje su uvjet slobodi, a kojim je prava ljubav posvećeno ognjište.

Tu veliku misao Gundulić je u »Dubravci« živo i krepko izveo, a podkitio ju sjajem svoga pjesničkoga biserja. Slaveći slobodu i ljubav, on ih resi najmilotnijimi dragostmi krasne prirode. Sgodno se počima radnja drame u ljetno predzorje dražestnom pjesmom danici zviezdi, a završuje se na večer, »kadno nebo otvara od zviezda sto oči«, žarkim slavospjevom svega naroda božici slobodi. Čim osvane zora, kolo djevojaka natječe se sa slavulji u pjevanju na slavu zore, a prvakinja u kolu, krasna Dubravka, slavi cvieće, kojim se nebo i zemlja kiti za večernju svetkovinu, kadno će se božici slobode zavjetni darovi prinositi. A već u zoru, čim je primljen pod okrilje slobodnoga Dubrovnika, prvi prilaže starac Dalmatinac, bjegunac iz robstva i biede zavičaja, svoj zahvalni zavjetni dar slobodi. Tomu umjetno zamišljenomu početku odgovara krasni završetak, koji sastavlja sve osnovne niti drame u jednu skladnu cjelinu i visoku misao pjesnikovu u svem sjaju očituje. Na večer najprije svatovska, na pučku izvedena pjesma poskočnica pozvanikâ na pir Miljenka i Dubravke završuje oglasje

one vesele žice, u koju tiekom drame udarahu bujni satiri, uživaoci zemaljskih naslada. Ali taj prizor onoga najnižega veselja, koje podaje tvarni užitak pirni, brzo uzstupa prizoru duševne radosti, prizoru vjeritbe Miljenka s Dubravkom. Svećenik boga ljubavi, vjereći ih, ističe svezu medju slobodom i pravom ljubavlju, koju stavlja pod zaštitu nebesa, veleći vjenčanicima: »nebo vam od sgori vjeru ovu svjedoči, i vrh vas otvori od zviezda sto oči, skladno svi jezici sred ove Dubrave da u časti i dici hvale vas i slave«. Sad se istom dostojno pristupa prizoru najviše i najčišće duševne radosti, prizoru »jedinstva i ljubavi« svih, svetčanomu slavlju slobode i domovine, vršku i završetku drame. Svećenik boga ljubavi Lera počima prilaganje zavjetnih darova na žrtvenik božice slobode, puštajući iz kaveza ptice Lerove, da, kako one sad slobodne steru krila svud pod nebom, tako sloboda prostre slavu Dubrovnika svud po svietu. Za njim Miljenko prilaže grančicu masline, da, kako sad njega ljubav usrećuje i umiruje, tako sloboda svu državu ovjenča mirom i srećom; a Dubravka prilaže ružicu sa zavjetom, da će ona, mlada žena, svu diku i slavu svoju tražiti u slavi slobode domovinske. Tako mladenci svoju osobnu sreću prave ljubavi podlažu slobodi i sreći domovine. Zagorko žrtvuje božici slobode svoje mladenačke ljubavne zanose, kojih se za uviek odriče; Divjak svoje nenaravno uresje i »sve ludosti i taštine« svoga pustolovstva; Vuk kupu vina, koje mu u napredak ima biti samo za razveselnu »čašicu od smieha«, a ne za živinski užitak; Jeljenka kus čista

meda u zavjet, neka u napredak samo naravna ljepota slâdi; Gorštak skladnu umjetnu frulu svoju, neka se samo uz nju svedjer u napredak kolo igra na svetkovini slobode. Ovimi zavjetnimi darovi božici slobode odlaže se bezputno samoživsko nasladje i razkošje, koje je pogubno slobodi, a zadržavaju se dragosti života, koje pristaju slobodi: prava ljubav, umjerena veselost, liepa naravnost i naravita umjetnost, u kratko: prava uljudba, prava prosvjeta uma i srca. Svećenik boga ljubavi u završnoj molitvi slavi preporodjenu domovinu, a na njegov poziv pjeva na koncu sav narod divan slavopjev slobodi: »O liepa, o draga, o sladka slobodo, dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô, uzroče istini od naše sve slave, uresu jedini od ove Dubrave, sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi ne mogu bit plata tvôj čistoj ljepoti!«

»Dubravka« Gundulićeva nema poput drama, na koje su sadanji polaznici pozorišta vični, jaka dramskoga pokreta, koji zapletom i razpletom dogadjaja silno zabavlja, iznenadjuje, šaljivo ili žalostivo potresuje. Pa ipak je »Dubravka« i za pozorištni uspjeh vješto sastavljena. Sgodnim izmjenjivanjem dražestnih lirskih pjesmica, umnih razmišljaja, smiešnih sutika, žarkih žalovitih ćućenja, veselih pustovoljština, razvija se »Dubravka« svedjer zabavno, svedjer raznolično, a u svem tom šaljivo-ozbiljnom raznoličju nikad se ne gubi, nego svedjer prosieva glavna misao drame, koja na koncu svim sjajem provaljuje u veličajno proslavlje slobode i njezinih družica, ljubavi i prosvjete.

Da je »Dubravka« na pozornici zagrebačkoj održala sjajnu i podpunu pobjedu — što bijaše najkrasnije proslavlje njezina tvorca pjesnika Gundulića — to bijaše velika zasluga onih, koji su s umjetničkim i rodoljubnim žarom priredili i izveli pozorištno prikazivanje »Dubravke«. Ali omogućilo je taj sjajni uspjeh sámo pjesnikovo umieće u sastavu drame, sladko milinje izboritoga njegova jezika, i uzvišena glavna misao njegova.

* * *

Gundulićeva »Dubravka« tako je plemenito i umno zamišljen slavospjev slobodi spojenoj s pravim čovječtvom, da će mu jedva biti ravna u evropskom pjesničtvu do Gundulićeva doba. Takov slavospjev slobodi i ujedno rodnomu svomu gradu mogao je izvesti sin onoga Dubrovnika, koga pri početku ovoga vieka — prije propasti njegove slobode — nazva englezki pisac najmudrijom, najboljom i najsrećnijom državom na svietu. Motreći Gundulić iz slobodnoga, prosvietljenoga, sretnoga Dubrovnika svoju braću po Dalmaciji i po Balkanu robskim tamnilom pritisnutu, pokazuje u »Dubravci« braći dalmatinskoj — prikazom starca Dalmatinca — utočištno okrilje svoga Dubrovnika, a poslije u svom velikom epu »Osmanu«, razkriljujući misao »Dubravke«, misao slobode, ljubavi i prosvjete, na široko prostranstvo slavenskoga roda, priziva braći na Balkanu osloboditeljicu, tadanju moćnu slavensku državu na sjeveru, porazom sultana Osmana netom proslavljenu Poljsku.

Prije pedesetak godina prihvatilo je ilirsko, preporodno doba hrvatske književnosti djela staroga

Dubrovnika. »Osman«, veleumno dopunjen Ivanom Mažuranićem, svezao je sadašnjost s duhom Ivana Gundulića. »Matica Ilirska«, predajući prije pedesetak godina onakova »Osmana« našemu narodu, bijaše viestnica one sveze, glasnica slave Gundulića i Dubrovnika. A sada njezina baštinica »Matica Hrvatska« polaže k viencu slave, koji no je sav slavenski rod savio tristogodišnjici Gundulićevoj, a u koji je hrvatski i srbski narod uvio najdragocjeniji cvietak, cvietak bratoljub, — »Matica Hrvatska« polaže k onomu viencu ovo djelo Gundulićevo, neka se kao divno uviek živo drvce, u neumrlom duhu Gundulićevu niklo i prolistalo, burami vjekova ne potrgano, zasadi usred krila rodnoga mu Dubrovnika na posvećeni pepeo pjesnikov, na kom neka, bratskom ljubavlju njegovano, raste i uzraste rodu na spas, Gunduliću i Dubrovniku na neumrlu slavu!

F. M.

DUBRAVKA.

PRIKAZANJE U TRI ČINJENJA.

IMENA

KOJA ULAZE U OVO PRIKAZANJE.

RADMIO.
SKUP PASTIRA.
RIBAR.
MILJENKO.
LJUBMIR.
DUBRAVKA.
SKUP VILA.
DIVJAK, SATIR.
GORŠTAK, SATIR.
ZAGORKO.
LJUBDRAG.
JELJENKA, SATIRICA.
BRŠTANKO.
TRATORKO.
VUK, SATIR.
STOJNA.
PELINKA.
GLASNIK.
SKUP SATIRA.
REDOVNIK.

Prikazano u *Dubrovniku* godišta gos. 1628.; u *Zagrebu* god. 1888.

ČINJENJE PRVO.

Skazanje prvo.

SKUP PASTIRA I RADMIO.

Skup pastira.

Objavi, danice, jasni zrak objavi,
Čuj tihe vjetrice u ovoj Dubravi;
Pršat' su počeli po listju zelenu,
Zovući dan bieli i zoru rumenu.
O zviezdo, najdraži od neba uresu,
Ukaž' se, ukaži, razkoše tvê gdje su?
Žudjena danice, objav' se, objavi,
I zvieri i ptice, svaki te glas slavi.
Sve te oči gledaju i srca sva hlipe,
Da nas svieh obsjaju svjetlosti tvê lipe,
Da nam prie svane dan blagi, dan svečani,
I žudjen i čekan u ovoj svoj strani.
Objavi, danice, jasni zrak objavi,
Čuj tihe vjetrice u ovoj Dubravi;
Pršat' su počeli po listju zelenu,
Zovući dan bieli i zoru rumenu.

Radmio.

Ovo dan je, ki dohodi
Jednom nami na godište,
U ki sladkoj mi slobodi
Činimo ovdi svetilište;
Sladkoj slobodi, i od časti
I od uresa vjekovita,
U kôj niče i uzrasti
Dubrava ova plemenita.
Sastaje se cieća tega
Skup od vila i pastiera,
I za od svieh najljepšega
Najljepša se od njih vjera.
Vjeraju se i jedine
Dva najljepša, ki se žele,
I od pira gosbe čine
Obilne se i vesele.

Skup.

Objavi, danice, ah veće objavi
Žudjeno tvê lice u ovoj Dubravi.
Livade su uzele odjeću zelenu,
Da obuku dan bieli i zoru rumenu.

Radmio.

Pod sviroku ovčar mladi
Danaske se glasi svuda,
Reseć cvietkom na livadi
Krotkom stadu čela ruda.
Danas liepe pastierice
Viencem krune zlatne vlase,
Po dubravah ter slavice
Bude, u sladke pojuć glase.

S dobrom kobi na dan ovi
Težak, za teg da uhiti,
Popievajuć za volovi
Težko ralo cvietjem kiti.
Danaske se tanci staju,
Danas poju sladke pjesni,
I razlike igre igraju
U radosti i ljuvezni.

Skup.

Objavi, danice, drag pogled objavi,
Eto ctî cvietjice po ovoj Dubravi,
I u miris, ki dieli na busku zelenu,
Uzdiše dan bieli i zoru rumenu.

Radmio.

Ali suncem iz iztoči
Dubrava ova ne svaniva:
O Dubravko liepa, iz oči
Tvojieh nami bio dan siva.
Tvû ljepotu od svieh višu
Svi pastieri da prie vide,
Žude i žele i uzdišu,
I svuda te slidom slide.
Tim svi danas doletjet će,
Gdi tvâ sjaju suncem lica,
Jeda komu s blage sreće
Budeš draga vjerenica.
Doć' će, da gork trud razsladi
Kon uresa tvoga slavna,
I Miljenko pastier mladi,
Ki te vjerno služi od davna.

Dva mila ova, o Ljubavi,
Tvâ sjedini sladka sila
Na dan ovi, u ki slavi
Sloboda se naša mila.
Sdruž' s Miljenkom ti pastirom
Liepu Dubravku i gizdavu,
I obeseli srećniem pirom
Nas i našu svu Dubravu.

Skup.

Objavi, danice, liep ures objavi,
Probudi slavice u ovoj Dubravi,
U žuber veseli po dubju zelenu
Da poju dan bieli i zoru rumenu.

Radmio.

Ali, družbo, neka čut' je
Sad veselje sa svih strana,
Podj'te oglasit' osvanutje
Svud ovega blaga dana.
Svud se glasi i naviesti,
Da prie nego sunce zadje,
Svak na ovemu ovdi mjesti
Na obćenu se skupu nadje;
A u to ja ću poć' spraviti
Svetilište i sva ina,
Dostojno se čim slaviti
Današnja će svetkovina.

Skazanje drugo.

RADMIO I RIBAR.

Ribar.

Čestiti pastieru, ti pjevat' podrani,
Er vodiš u miru pokojan svoje dni;
Ufanja, jaoh, a mâ nesreća ne stječe,
Pobjeguć iz doma, tukuć se daleče.

Radmio.

Tko god si, ne cvieli, ni tvojiem nesrećam
Kobi dan veseli, ki je srećan svima nam;
Obćena sloboda vrh svega najdraža,
Koju nam bog poda, naš pokoj uzmnaža.
Nu ako si ti ribar, kô kaže vas čin tvoj,
Koja te čini stvar k Dubravi doć' ovoj?

Ribar.

Za shranit' staros mû i odahnut' bez sile
U gniezdu sladkomu slobode primile.
Primorja naša sva u ništa sila sbi:
Dubrava sama ova vlada se po sebi.
Po njih svieh srdita zvier teče i hrži,
I grabi i hita i u noktih sve drži.
Ovdi čut' zle zvieri ni inoga glasa ni,
Neg što sam žuberi tih slavic na grani.
Tvrda u nas ni'e kuća, da od sile prihude
Bludnika goruća otcu kćer zabljude:
Ovdi ni'e sirote, kû sila potište,
Ni se boji sramote, tko ju sam ne ište.

Toliko je vladanje silno u nas, da se ti
Žena, djeca, imanje ne može tvoje rieti:
U mjesti je ovemu slobode čestit dar,
Svak sebi i svemu svomu je gospodar.
Razlog, pravda i mjera svemu je zlato u nas,
Prodava na nj vjera, život se, duša i čâs':
Duša i čâs' ovuda ne ide za platom,
Ni mjere u suda pritežu pod zlatom.
Stvari u nas te nije, kom voljan mož' se čut',
Kupovat' triebi je, ako hoć odahnut':
Vrsta ovdi svakoja u časnoj zabavi
Sred mirna pokoja veselo boravi.
Tiem težko nam svime i lele vrh svega
Pod jarmom težkime gospodstva tudjega,
A blago sviem vami, ki on čas s poroda
Slobodni i sami sebi ste gospoda.
Da uzdrži višnja vlâs' u bitju vas tomu!
A tko ište zlo na vas, zlo našô na domu.

Radmio.

Ti si doć' mudro obrô, prijatelju, pod sjeni
Od mjesta, gdi dobro gosti su primljeni;
Jer odkad najprie niče ova Dubrava,
I odkad se obstrie slobodniem plotom sva,
Vjera u njoj krjepak stan nadje i steče,
S kom je svak slobodan od sile najpreče.
Tim, goste, kad sreća donie te prijatelja
U ovi dan, najveća kad nam su veselja;
Pastieri kad hode u skupu obćenu
Prisladke slobode slaviti spomenu;
Najljepši kad pastir s najljepšom od vila
Druži se, i na pir družba im gre mila,

Tanci se hitaju i poju tuj pjesni,
I igre igraju razlike s ljuvezni:
Tim slid' me, prijatelju, er bih ja uzeo
U obćenu veselju da si i ti veseo.

Ribar.

Vjeran drug bit ću tvoj, jeda i ja u mom trudu
Drag pokoj u vašoj slobodi nać' budu.
O Dubravo, slavna svima
U uresu slobodnomu,
Liepa ti si mojim očima,
Draga ti si srcu momu.
U veseloj ovoj sjeni
Od čestitih tvojih grana
Provesti je milo meni
Dio najdraži mojih dana.
Tim raspinjam mreže moje,
I u zavjet vješam vrše
Na zeleno dubje tvoje
Po kom blazi vjetri prše. *(Odu.)*

Skazanje treće.

Miljenko.

Po listju počeli pršat' su vjetrici,
Po dubju veseli žubere slavici,
Romonom kladenci zovu zrak sunčani,
Izhode pod vienci seljanke s gorani.
Pastieri livadom uz dipli začinju,
Klikuju za stadom lipotu vilinju.

A liepe sve vile pod sjencom kraj vode
Pod pjesni primile tanačce izvode.
Zora je, svaniva; ali jaoh, s iztoči
Meni dan ne siva iz drazieh još oči.
Vjetrici uzdasi, žuber su tužbe mê,
Suzâ se vir glasi romonom groznieme,
Plač pjesni, a stada misli su stravljene,
Srdačce livada, u željah kê zene;
Nu bez mê jedine svitlosti čim stoju,
Ne vidju neg tmine i vječnu noć moju.
O Dubravko sej Dubrave,
Jasna zoro, svietli uresu,
Od ljepote tvê gizdave
Gdi su rajski zraci, gdje su?
Dan ne sviće moj s danice,
Ni mi sunce sja s iztoči:
Iztok čelo, bio dan lice,
A mê sunce tvê su oči.
Da vas gorim, dubje pita',
I na dubju svaku granu,
S moga ognja vjekovita
Koli krat im listje planu.
Jak uzdrži pticu veska,
Kom tanahni prut se obliepi,
Tako lipos tvâ nebeska
Mene kroz tvoj ures liepi.
Ah, u srcu je li tvomu
Kâ spomena od mê vire,
I da u mjesti jes' ovomu
Jedan, za te ki umire?

Ali još, jaoh, i u svrsi
Nemilosna mom životu
Od kamena kažeš prsi,
Kriješ rajsku tvû ljepotu.

Skazanje četvrto.

LJUBMIR I MILJENKO.

Ljubmir.

Miljenko, kuda toj tužeći sam hodiš?
Što uzroči nepokoj, u kom se nahodiš?
Ah, da li žalostan drug mili moj bit će,
Veseo u što dan svakomu osviće?

Miljenko.

Ljubmire, komu je sudjeno tužiti,
Ne pozna ni čuje radosti na sviti.
Ja služim gospodju sletjelu iz raja,
Ali ona za moju vik službu ne haja.
Za onom, kâ meni prika je saviše,
Život moj stravljeni uzdišuć izdiše.

Ljubmir.

Miljenko, prosti mi, ludos je mriet s tega;
Sami smo uzrok mi svega zla našega.
Nesvies je toj vrla zareć' se u sebi,
Da je žena umrla božica od nebi.
Pastirica iz sela našega ovoga
Tebe je zaniela s uresa miloga;
Pastieri, znaš, da svi i vile gizdave
Na dan se kupe ovi na mile zabave.

Bit ćeš ti, bit će tu Dubravka gizdava,
Kroz rajsku lipotu koja te skončava.
Veseo se za to kaži;
Znaš, običaj kâ je mila,
Pastier najljepši i najdraži
Da najljepšu steče od vila.
Ti si liep, liepa ona; draga ona, drag si ti:
Srca vam razdiona ljubav će sdružiti.

Miljenko.

Ne scieni, da sliepe toli oči imam ja,
Da ures mê liepe ne poznam od raja:
Sunce iz nje sja oči', a zora iz čela,
Bieli dan s iztoči pogleda vesela,
Tiem svud noć mrkla je, gdi svietli zrak gledan
Ni'e mê vil', koja je sunce, zora, i moj dan.
Ljubmire, kud ti hoć', vodi me, s tobom grem,
Mû liepu da mi je moć' prie vidit', neg umrem.

Ljubmir.

Da, sa mnom hod' sada, i veće spravljaj pir
Od naših livada najljepši kô pastir,
I ako strah dosle ima tvâ mlados, ostavi
Košutam plasima u ovoj dubravi.
Ali smiej, i veća ufanja prilaga':
Er ljubav i sreća smione pomaga.

Miljenko.

Tamni strah, jaoh, mene mladjahna ne tiri,
Slobodan u stiene pošô bih sred zviri.

Ljubmir.

Ne veće naprieda, Miljenko, nu pazi,
S dragoga pogleda gdi ti dan izlazi.

Miljenko.

Sve vidim, ah, sad, moj uzdaše ognjeni,
K môj želji priliepoj ti vodac bud' meni,
Pače se poteži leteći naprieda,
Ter i nje užeži srdačce od leda;
Neka mi vjeruje, da u ognju gorim vas,
U tebi kad čuje istoga ognja vlâs'.
Ah, život, ki je draži, kad bi oganj moguć bil,
Ki dušu mû spraži, užeći i mû vil'.

Skazanje peto.

(Promjena.)

DUBRAVKA I SKUP VILA.

Dubravka.

Liepe vile, druge moje,
Eto izteče zora biela,
Dan čestiti svanuo je;
Naresimo viencem čela,
Nakitimo cvietkom vlase
Skladno u sladke pojuć glase.

Skup.

Neka liepos nami uzmnaža
Od naprave pomnja mila;
Ti najljepša, ti najdraža
Bez cvieta si cviet od vila:
Zene trator i ružica
Sred rajskoga tvoga lica.
Slavicu u gori,
I ti otvori

Žuber medeni
Liepe zeleni,
U glas najviši
S nami biljiši
Hvaleći slave
Zore gizdave.

Dubravka.

Cvjeta cvieće po sve kraje,
Jasni se iztok cvietjem resi,
Zviezdam cvietje svud nastaje,
Zora u cvietju sgar s nebesi
Od cvietja nam dar prosipa:
Kupimo ga, družbo lipa.
Sve rumeni, sve se bieli
U razlikom cvietju sada,
U cvietju se sve veseli:
Gora, polje i livada;
Sve je cvietjem procvatilo,
Od cvietja je doba milo.

Skup.

Slavicu u gori,
I ti otvori
Žuber medeni
Liepe zeleni,
U glas najviši
S nami biljiši
Hvaleći slave
Zore gizdave.

Dubravka.

Svietla i draga sred iztoči
Zrak u cvietju zora kaže;

Nu je zrak ljepši naših oči,
Na licu u nas cvietje draže;
Dobiva ures naš veseli
Primaletje i dan bieli.
Eto iza zore biele
Sunce svietli zrak pomilja;
Ali je pogled svjetlji vele,
Ki mê svietlo sunce strilja
Iz iztoka od lipote,
S oči', kieh zrak dušu mi ote.
Hod'mo veće, druge mile,
Čim na iztoku sunce sviti,
Lir snježani puti bile
U jezeru bistru umiti,
Da od lieposti zrak jedine
Danaske nam većma sine. *(Odu.)*

Skazanje šesto.

Satir Divjak.

Ne čudim se ja, Ljubavi,
Da ni'e mala ni velika,
Koga u ovoj ti Dubravi
Ne učini ljubovnika.
Ljubovnik se svak spovieda,
Ljubovnik se svak govori,
I ni'e tega, tko s pogleda
Draga u ognju tvom ne gori.
Jer ti vlastim tvom ganuti
Moguća si svačije ćudi,

I tko mlad te ne ućuti,
Triebi je da star pak zaludi.
Tim ja velik dar sam stekô,
Što me mlada plam tvoj sgrija;
Er pod staros kukuriekô
Ljuvena bih ludorija.
Pače držim, mlad sliditi,
O Ljubavi, tvê zabave
Da ne može bit' na sviti
Djelo od veće dike i slave,
A pameti zdrave nije,
Tko od tvê vlasti sudi inako;
Er da tebe s ljudim nije,
Vas bi trag se ljudski smakô.
Ali mâ svies' čemu u dugo
Razložeći rieči gubi?
Njetko jedno, njetko drugo,
Svak na ovemu svietu ljubi.
Nu kô u sebi ljudske ćudi
I misli su sve razlike:
Razlike su tako u ljudi
I ljubavi sve kolike.
Tko visoko hlepi znanje,
Tko zlato Indije slidom slidi,
Tko za uziti na vladanje
Vene, čezne, gasne, blidi;
Tko u gradovieh stat' uživa,
Tko obra u selieh stanje za se,
Tko putuje, tko počiva,
A tko lovi, a tko pase;
Njetko crnu zemlju teži,
Njetko sinje more brodi:

Na ono se svak poteži,
Na što ljubav svâ ga vodi.

O Dubravko, ljepša vele
Od svieh vila u Dubravi,
Tebe misli moje žele,
Mâ se ljubav tobom slavi.

Ja tvoj slidim ukras mnogi,
Za sve u gorah da imam Ladu;
Ali i ovan vitorogi
Za ovcom jednom ne gre u stadu.

Po naravi oganj žeže,
A ljepota smamlja i travi;
A brštan se grli i veže
S dubom svaciem u dubravi.

I ako niesam ja, tko ini
Taj će rieti od gorana,
Komu za ures tvoj jedini
Ti ćeš danas bit' podana?

Satirić sam čudno pristô,
Stvari u mene grube nije,
A u jezero bistro i čisto
Ogledah se malo prije.

U napravi ni'e môj varka,
Najljepši sam od mê vrste:
Zračna obličja, čela žarka,
Jake kosti, puti čvrste.

Dva rožčića, ki me krune,
U mjesto mi su od rudeža,
A po koži oštre vune
Od hrabrenstva obilježja.

U mom srcu nije strahe,
Mâ su oružja ruke gole,
Tiekom stižem srne plahe,
Snagom hrvem lave ohole.

Skazanje sedmo.

GORŠTAK I DIVJAK, SATIRI.

Gorštak.

Tuj li si, Divjače? Kud jutros od mene
Krijući izmače u gaje zelene?
Jeda te je sram, da puk smieh tobom ne tvori,
Ter sam kô pribjen vuk skitaš se po gori?
Tajat' je zaludu, česa ni'e moć' skriti:
Po svačijem ja sudu ljepši sam nego ti.

Divjak.

Ljepši ti nego ja? Tko je, tko ti veli,
Da je ljepša šoja neg golub pribieli?
Ovaku tko drugu vidje igdje nakazan?
Pastiera po lugu ne straši na blag dan.

Gorštak.

Ti strašiš, a ja ne, s grdoće nemile
Od ove sve strane pastire i vile.

Divjak.

Od žena i od ljudi gonjen si svuda ti,
A moju svak žudi prijazan imati.

Gorštak.

Pače kâ od žena u svomu životu
Nije sva pečena kroz moju lipotu?

A ljudem sviem sam drag, i za to prie sunca
Još jutros na dan blag zazvan sam za glumca.

Divjak.

Tebe su dozvali za glumca pastiri,
Ki ne imaš svirali, ni kô se, znaš, sviri.

Gorštak.

Svirale evo mê, i ako ćeš za oklad
Sviriti sa mnome, uzmi i ti tvoju sad.

Divjak.

Svirale ne sviri, ni u to dni gubi,
Neg s glave roge sdri, ter u nje zatrubi.

Gorštak.

A s mješnic tvojijeh tih pisak razcipi,
Ter odsad u tî mieh ne puha', neg njim pij.

Divjak.

O zori kad moje dipli se oglase,
Tih slavic zapoje natjecat' š njima se.

Gorštak.

Pod dubjem ja kada zasvirim u gaju,
Pastiri i stada s veseljem igraju.

Divjak.

Dubravka, kâ je čâs' i ures svieh vila,
Pod dipli mojih glas tančac je vodila.

Gorštak.

Danica mâ, pače sunce, kim svićem ja,
Pod ovu mû zače sviroku sred dubja.

Divjak.

Podj' gorsko zvierenje u gorah zagluša',
Neskladno svirenje da se ovdi ne sluša.

Gorštak.

Vrzi rieči i dava' razumjet' drugi put;
Svirimo oba dva, koga je bolje čut'.

Divjak.

Počni ti najprije, natjecat' ki se hoć;
Ki od nas dobije, na pir će glumac poć'.
I veća neka ti je sramota i šteta,
Uzmimo pjevati u pored opeta.

Gorštak.

Ni dipli, ni tvoj glas zadava strah meni;
Ja počeh, a on čas ti me opet izmieni.
(Ovdi svire)

Divjak.

Sada sam izusti, tko sviri bolje od nas;
Dobit si, i pusti od glumca meni čâs'.

Gorštak.

Ili ti je u volji, ili ni'e, stat ćeš tja,
Kô glumac najbolji dozvan sam na pir ja.

Divjak.

Tamo se it' ne muči, er kô trs' razpukla
Svirala tvâ zuči neskladna i mukla.

Gorštak.

A buče tej tvoje mješnice kô spila
Po gorah, iz koje od vjetâr dme sila.

Divjak.

Ah, kada ne ćeš rog dignuti svrh oči',
Podj', svinjo, u brlog, a ovdi ne hroči.

Gorštak.

A ti, kad zamukô još niesi, potrči,
Gubava žabo, u kô, a ovdi ne kvrči.

Divjak.

Zmijo ljuta, prigrizi otrovni jezik taj,
Boljem se ponizi, a u nesvies' ne rigaj.

Gorštak.

Rigaš ti zlobni ijed, hudji svieh živina;
Ali opet u pored hod' sa mnom začina'.

Divjak.

Ne pjevaj ti, neg blej, koze ine gdje pasu;
Slavicem gorski jej ne sklada se u glasu.

Gorštak.

Ah, nuti u što ufa crni vran nesviesni,
Da bieloga on kufa dobit će u pjesni!

Divjak.

Rakle mi dvie dunje darova iz njedri,
Da od oči svietlieh nje popievam zrak vedri.

Gorštak.

Kitu mi njeki dan jabûk da Ljubica,
Da joj hvalim pram zlatan i ures od lica.

Divjak.

Kad moj sladki glas začina,
Kako slavic, ki se izvija,

Na nj doteku iz planina
Hoja, Lero, Dolerija.

Gorštak.

Kad moj jezik pjesni klikne,
Kako staglić, ki žuberi,
Da me resi, cvietje nikne,
Da me čuju, teku zvieri.

Divjak.

Kukuljava ja dva gniezda,
Kieh pjet' narav medno uči,
Hranim liepoj, kôj mâ zviezda
Za vječnu me slugu odluči.

Gorštak.

Svega ruda jaganjčića,
Dvie matere ki posisa,
Pasem dragoj, kôj me srića,
Da sam vječni rob, zapisa.

Divjak.

Rec', kâ u gori zvier pribiva
Ljudske sviesti i spoznanja,
Kâ se u bistroj vodi umiva
I mjesecu čista klanja?

Gorštak.

Kaž' mi, ptica ono kâ je,
Kâ svôj smrti loži drva,
I iz ognja opet živa ustaje
Perja i krila stječuć prva?

Divjak.

Sad poznat' mož' uprav odluku tvû ludu,
Za što se s lavom mrav zatječe zaludu.

Gorštak.

O žabo, s kriesovi podj' kvrči i kriešti;
Moj je danas pir ovi, ti za te drugi išti. *(Ode.)*

Divjak.

Ovi uteče; ja znam, što ću:
On na piru glumac budi,
Ja za drugo tamo doć' ću,
Kô me srce većma žudi.
Danas mjesti u ovemu
S pastirim se vile staju,
I pastiru najljepšemu
Vil' najljepšu od svih daju.
Nu prie tega u jezeru
Vile okupat sve se hode,
Svaka želeć da nju oberu,
I nevjestom danas vode.
Namislio sam tim odjeće
Jednoj od njih skrovno uzeti,
I priobučen tako veće
Ja se vila liepa rieti. *(Ode.)*

Skazanje osmo.

ZAGORKO I LJUBDRAG.

Zagorko.

Potež' se naprieda, mê stado, poteži;
Ne vidiš, ureda gdje mâ vil', jaoh, bježi?

Uputi se, uputi, stado moje, prije,
Neg ju grm sgusnuti očima mojiem skrije.
To li neć' it' hrlo, pod stranom a ti ovom
Pusto ostaj, ter grlo zajazi vukovom.
Ustav' se, kud plaha utječeš, liepa mâ,
Od moga uzdaha, ki od ognja krila ima?
Ja, bračе, niesam zvir srdita u gori,
Neg' stravljen mlad pastir, ki s oči' tvojieh gori,
Ki sa svom kriposti drag ures tvoj slidim,
A od tvoje liposti prignutja ne vidim.

Ljubdrag.

Kud srneš, Zagorko, kud li se potežiš?
Kê prispje zlo gorko, od stada što bježiš?
Gdje si se zatekô, kê ti su nevolje:
Loču ti psi mlieko, ovce ti vuk kolje,
Tvê sjeme po pustoj njivi se poteza,
Vinograd leži tvoj zapušten bez rieza,
Stada svih ovčara po žitu tvom pasu;
Muka se tvâ hara i stoka sva razsu.
Tim vrat' se nazada; ženska ti lipota,
Kad umreš od glada, ne vrati života.

Zagorko.

Ne zalaz' u dilje; mâ je ovo odluka,
Neka ide stado žlje i stoka i muka.
Jedan sâm milostan pogled vil' žudjene
Hraniti kripostan živa je svedj mene.
Namjera nu huda na me te donije;
Kud liepa mâ, kuda obrati, jaoh, gdi je?
Stranom ću ja svakom trag slidit' vil' moje,
A ti podj' zliem mrakom, od kuda i do'je.

Ljubdrag.

Ah, kako poče, ti naprjeduj i hodi,
Poznat ćeš, mahniti bies na što dovodi.

Skazanje deveto.

Ljubdrag.

Ah, sad poznam, da ne vara
U sudu se, tko govori:
Da koliko sviet se stara,
Toliko je hudji i gori.
U moje vrieme narav ina
I nauka bješe od ljudi;
Sve je drugoga sad načina,
Druga doba, druge ćudi.
U dni moje vidjaše se,
O koristi gdi svak radi;
Uzlotrilo sada sve se,
Živu izprazno stari i mladi.
Prie bieljahu sva mjesta se
Našiem stadim bezbrojnima;
Sad Dubrava sva ne pase,
Što u mê doba jedan ima.
Pomnja prije dobra obćena
U njoj vječnu zelen goji;
Sad s nepomstvom porušena
S povenutiem listjem stoji.
Ovce vodjahu iz daleka
S mekahniem se runom prije;
Sad medju nam ni'e čovjeka,
Ki se krenut' s mjesta umije.

Prie od ljudi sej Dubrave
Koralj se je ribô u moru;
Svačije su sad zabave,
Kamenitu dubsti goru.
Prije kô mrav oda svuda
Svak nošaše sebi hranu;
Sad, za ne imat' malo truda,
Svak mre u lasti gô na stanu.
Pri'e ne znahu prve vile,
Što je svila u haljini;
Sad odjeće sve od svile,
Ni'e seljanke, kâ ne čini.
Pri'e pod ruhom priprostime
Zlato od svud nam na stan pliva
Zlatno ruho u ovo vrime
Stan svakomu ogoljiva.
U moje je dni letila
Na krilijeh sama ptica;
Za poletjet' sad su krila
Oko vrata u mladica.
Nošahu se opletene
U bio gajtan prije kose;
Sad pram u c'klo pletu žene,
A zrcalo im glave nose.
Prije bjehu bistri viri,
Da čis' ogled svemu daju;
Vilami se sad pastiri
U zatioku ogledaju.
Vladaše se u mâ ljeta
Mlados svjetom od staraca;
Sad čut' mladi ne će svjeta
Ni od istieh njih otaca.

Mlados prije cić koristi
Svita obhodi četr dila;
Sad na jednom gine mjesti
Za stupajim pricieh vila.
Tim ni'e čudo, čim bez znanja
Dni u izpraznoj lasti traju,
Kô Zagorko da imanja
S pricieh vila ostavljaju.
Ali u ovemu svemu meni
Pomoć je ufat' sgar s visine
Na dan ovi posvećeni
Našoj slobodi od starine. *(Ode.)*

Skazanje deseto.

Jeljenka, satirica.

Iz gluhe pustinje satir se moj diže,
Da vile plemkinje susreta i stiže;
A ja ostah sred jama i dubja divjega
I mrazna i sama u gori bez njega.
Ah, sasma nevjeran kud divjaš, Divjače,
Moj život čemeran po sve dni da plače?
U vilah što vidiš u ovoj Dubravi,
Ter slidom njih slidiš, a mene ostavi?
Gizdave himbeno plemke su vile sve,
Grabža su i plieno lieposti njihove.
Bez svrhe i kraja plahe su i tašte:
Biocim od jaja čela se njih lašte,
A nije ih strah ni sram za gadnu napravu
Mrtački staviť pram iz groba na glavu;
Na svieću cklo pale, i mrče crnima
Obrve opale čadjami od dima,

Oprhlu i modru kožu usne blide
Do krvi svu odru, da rumena izide;
U bjaku, kom klače i hartaju obraze,
Otrovi najjače i gnjusobe ulaze,
A mastim od čerse daleko našaste
Lica im svudjer se pengaju i lašte;
Nu mažu i liepe naravna bljedila,
I čini njih liepe ne narav neg sila.
A meni mâ ista naravna lipos jes'
Naprava pričista i svietli drag ures;
Zlatni pram od kosi, tih vjetric ki svudi
Niz bio vrat raznosi, tudjiem se ne rudi;
Obraz moj i čelo bistra voda umiva,
A sunce veselo iz oči mojieh siva;
Bez masti sred lica mladjahne u mene
Rumena ružica i bieli lir zene.
Crljeniem ustime ruža je prilika,
A bjelje prsi mê sniega su i mlika.
Tim vrat' se tvôj ljubi, Divjače, ne divjaj,
Vlastita ne gubi, a o tudjem malo haj.
Od vjetra puzivij', ne gub' s tvê krivine
Za ures laživi ljepote istine.
Sunce je s nebesi izvrsne liposti,
Za što se ne resi neg' svojom svjetlosti;
A čista i prava lipos mâ suncem sja,
Er meni naprava i ures sva sam ja.
Poć' ga ću iskati. Ah, danas kuda si,
Divljače, zašô ti? Oglas' se, oglasi! *(Odlazi)*

ČINJENJE DRUGO.

Skazanje prvo.

SKUP PASTIRA, BRŠTANKO, LJUBMIR I TRATORKO.

Brštanko.

Liepa ti je zaisto običaj veoma,
Kom naše sej misto slavi se, družbo mâ,
U strani da se ovoj dan s tancim provodi,
Posvećen pričistoj božici slobodi,
Najljepša od vila druži se i vjera
Za draga i mila vrhu svieh pastiera.
Ne sciente, da ištom ova se odredi
Spomena s godištom svaciem, kê sliedi.
Na sboru pradjedâ od ove Dubrave
Kad prodje besjeda, da ovi dan slave,
Razumni starci oni u kori dubovi
Medju iniem zakoni urezaše i ovi:
Da užiže nepristav slobode spomena
U unucieh njih ljubav od dobra obćena;
I da se u miru dni vode sred sklada,
Dočim se pastiru ljubi od svê vrste da.

Ljubmir.

Naredbe spametne; er kako neobične,
Tako su i štetne ženitbe neslične.
Pod jaram dobro vik stučit' se ne more
S junčićem vô velik, u pored da ore;
Ni se muž i žena ugadja, kad su oba
Razlika plemena, imanja i doba.
Ah, bog te ukloni, gotova je tu smeća,
Da ti se ženi snî, od tebe da je veća.
Kô drvo crv vrti, i grize, i ije:
Tako ona do smrti živa te sičije.
Na posle svê kućne mrdi se i gadi,
Samo njoj da su nje naprave, to radi.
Po skupieh živote od druzieh spovieda,
A svoje sramote domaće ne gleda.
Sve selo zagluši s jezična karanja,
A muža zabuši, i učini kô panja.
Nu veće što velju, pašu ove smione
Muževom kudjelju, a oblače gaće one.

Tratorko.

Tako je; nu pate i istiem zlom bole
I žene udate za ljudi ohole,
Ki siti pri svomu k tudjem se propinju,
I drže na domu ženu ko robinju,
Po gadu se i smradu tukući skitaju,
A za čistu i mladu ljubovcu ne haju.

Brštanko.

I mi ti smo uzeli govorit' zlo danas,
Kad ište i želi počastit' puk se vas,
Ter kad se začinje i u pjesnieh svak hvali,
Tudje smo mi grinje protresat' ustali!

Nu me strah, da veća, neg je igda bila,
Danas kar i smeća ne bude od vila.
Er vila mnogo je sred ove Dubrave,
Liepe se kê broje i zovu gizdave,
I svaka umnaža svê dike jedine,
I cieni, da je draža i ljepša neg sve ine.
Tim težak na se trud taj će uzet', vidim ja,
Tko činit' ima sud, koja je najljepša.

Tratorko.

Tač da je pomnja mâ suditi to danas,
Nemiran veoma i smeten bio bih vas.
U skupu od vila toliko gizdavieh
Riet', jedna da je mila i draža oda svieh;
Za od jedne dobiti prijazan s te hvale,
Sa sviem se svaditi, sve izgubit' ostale:
Nikako pamet nî od mudra čovjeka;
A bog te ukloni od ženskieh jezika.

Ljubmir.

Tko je na to obran, tî neka se tim brine;
Hod'mo mi iskati ostale družine. *(Odu.)*

Skazanje drugo.

Vuk, Satir.

Tebi u dar i na čâs', Zagorko, sve vile,
Ovce su sva mâ čâs' ovako pretile.
Po vodah i gorah ovako teci ti,
A od stada ne imaj strah, ja ću t' ga čuvati.
Tko ono, tko ovo, nastoji svak za se,
A svak, što je osnovô, izatkat' uzda se.

A moj glad ovi dan kradjom se utješa,
Lupež sam izvrstan, izvrsna izješa.
Kupe se svatovi, spravlja se nevjesta,
Pir se od svud gotovi najljepši od mjesta.
Kad tamo podje svak pomoć' peć' i varit',
Neka je meni pak na pusto udarit'.
Bio bi grieh, kad gosti svak se ini i štuje,
Da trbuh moj posti i prazan gladuje.
Zaludu ovi dan slobodi svećen nî,
Neg da je svak slobodan, što hoće, da čini.
Ni narav zaludu ruke mi ove dà,
Neg njima da budu pomoć' se ja sada.
Njeka se besjeda njekoga i danas
Vieka još spovieda, ki od zlata bješe vas.
Na svietu sve što je, tad staše obćeno,
Još moje i tvoje ne bješe rodjeno.
Granice se od ljudi ne bjehu zabile,
Ni mjerom sve svudi otišlo na dile.
Blizu tieh vremena davnjijeh od zlata
Gora u nas kamena hranjaše Brgata,
Gora, kâ tada sva u dubju veliku
Gusta se dubrava vidjaše putniku.
Brgat, ki stanova u gorskoj dubravi,
Zakona cić nova staroga ne ostavi,
Kazati pače uze, da: ljudi po svietu
Razdielit' niesu se mogli mû u štetu.
Tim er se poteža, i kô ja svud brz bî,
Slovuća lupeža ime i glas on dobi.
A gori, u kôj stà, i kâ je vrhu nas,
Od Brgata istoga Brgat je ime i danas.
Od Brgata ovoga, ki je krasti svud išô,
Početak od moga traga je izišô.

I djedu slobodnom unuk sam slobodni,
Vodeći u rodnom Brgatu zlatne dni.
Tko ne ima ni njive, ni vrta, ni stada,
Da tudjiem ne žive, umro bi od glada.
Ja pljezim i lazim, i ulagam svud ruke,
Obilnos' gdi pazim od stoke i muke.
Uhodim i prežim po pašah imanja,
I nad sviem lupežim imam čâs' od znanja.
Nu tko se hitrosti môm stavlja, ni'e toga;
Er častim i gostim i čitam svakoga.

Skazanje treće.

STOJNA I VUK SATIR.

Stojna.

Tudjiem se ne hrani! Daj mi ovcu, lupežu,
Prie neg te seljani uhite i svežu.
Da li se ti krasti bez straha postavi,
Kad blag dan svak časti u ovoj Dubravi?
Pače sam na zlo brz uhodiš livade.
Brže tu ovcu vrz', koju mi ukrade.

Vuk.

Stan', ženo! Kud srtiš? Ne poznaš, tko sam ja?
Prie neg se uprtiš u zlo tvê, idji tja.
Lupeža, koga ti u meni ugleda,
Bez smeće, velju ti, ohaj me se ureda;
Er da znaš u sebi, koja je mâ sila,
I ovcu i sve bi stado mi pustila.

Stojna.

Ja silu svu tvoju ne scienim ni pera;
Ovcu mi da' moju, kleta ti namjera!

Vuk.

Ne poznaš još me ti: planinski bog sam Pan,
Iz gora ki iziti htjeh ovi na blag dan.

Stojna.

Hrdja si i vedaš, satir Vuk ti si oni,
Od vuka hudji dvaš, kad ovcu mû poni.

Vuk.

Satir sam liep i drag, mê se ime svud slavi.

Stojna.

Satir si crni vrag, i s roz'ma na glavi.

Vuk.

U mjesti ovemu meni se spravila,
Kako najljepšemu, najljepša od vila.

Stojna.

U mjesti će ovemu bit' tebi do mala,
Kako najvećemu lupežu: vješala.

Vuk.

Ako ti se u kose mâ ruka uplete,
Poznat ćeš, što nose tej rieči proklete.

Stojna.

Kozju ako tu bradu razmršat ja počeh,
Poznat ćeš, kô stadu tudjem te nosi grieh.

Vuk.

Dà čeka', ne bježi.

Stojna.

Ne bježi, čeka' ti.

Vuk.

Ajmeh, ne poteži.

Stojna.

Da puštam, pusti ti.

Vuk.

Ja puštam.

Stojna.

Eto i ja; je li gdje tko, pomozi!
Meni ovca, a tvoja tebi brada i rozi. *(Ode.)*

Vuk.

Ustav' se, ah kuda s' ovcom tom udari,
Ah, ženo prihuda, vrlo t' me privari.
Struka ti prokleta i imanje ostalo,
Sve ti se prie ljeta od vuka poklalo!
Kuća t' se prosjela, trag ti se smakô vas,
Ni pila, ni jela, kô ne ću ja danas!
Vaj, ne znam, što ću sad, kud li bih otišô?
Veće mi je mrtvi glas do nosa uzišô.
Ah, je li, da mi duh susrete, tko godi?
Od glada izdahnuh, život mi izhodi.
O smrti mahnita, što me nies' satrla
I pjana i sita na gosbi do grla!
Kâ ti će hvala bit', jednoga divjačna
Satira pogubit' i žedna i lačna!

Skazanje četvrto.

GORŠTAK I VUK, SATIRI.

Gorštak.

Što plačeš, Vukoje? Kê te je zlo smelo
Danaska, kad stoje svi ljudi veselo?

Dobre si ti volje, i vazda sit i pjan;
Kê ti su nevolje prispjele na blag dan?
Od koga zla sila tako te obori?
Jeda kâ od vila i tebe sad mori?

Vuk.

Iz gladna trbuha k vilami ni'e puta:
Bez vina i kruha ljubav je smrznuta.

Gorštak.

Ti živeš, da ješ i piješ na sviti;
Ni možeš, ni umieš o drugom misliti.

Vuk.

Da kaž' mi, kad jio i pio ti ne bi,
Kako bi živio, prijatelju, u sebi?

Gorštak.

Ne živem, kô ti, ja jestojci i piću,
Neg liepoj, kôj moja sva lita služit ću.

Vuk.

A ja vas život moj hranim najmiliji
Pečenici ugodnoj i dragoj bukliji.

Gorštak.

Da jednom poznaš ti u tvomu životu,
Kâ je rados služiti vilinju ljepotu,
Rekô bi, i u sviesti ovako odlučil:
Ni ću pit' ni jesti, neg služit' liepu vil'.

Vuk.

Da poznaš ti jednom, koji su to jadi,
I s gladnom i žednom govorit' čeljadi,
Ili bi se ohajô i od mene htio otit',
Ili bi se nać' hajô, što ćemo jesti i pit'.

Gorštak.

Nemoj se ti starat', glumac sam na pir zvan,
Hoć' bubanj udarat', ter ćeš bit' sit i pjan.

Vuk.

Srce mi igra sve, i stupaj sam teče
Na sladke zabave, gdi se vari i peče.
Ah, tvoja blažena, Gorštače, namjera;
Mrtva me spomena uzkrsnu od pira,
Pečenica, ah, pače mê srce pečeno
Gdi u sladki sok teče i gori ljuveno;
Gdi me još sve čeka mê dobro uzdano,
Jalovica od mlieka varena snježano;
Gdi žarka kapljica groznika vesela
Kaže mi svâ lica rumena i biela,
Kapljica od vina, koga ures preliepi
Igrajuć začina: hod', brače, dušo, pij!
Životu čestiti, ah, koja veća slas'
Može bit', neg' piti i jesti na svak čas.
Gorštače, u selo, gdi je taj pir, hod'mo na nj,
Ti glumac veselo, a ja ću bit' bubanj.

Skazanje peto.

MILJENKO I PELINKA.

Miljenko.

Dubravko gizdava, na ures rajski tvoj
Od gorskieh dubrava ni'e slično ime toj.
Gustinom od grana dubrava zakriva,
Da zraka sunčana travu i cvit ne obsiva;
Iz svietlieh tvojieh oči na dragom tvom licu
Dva sunca s iztoči goje rajsku ružicu.

Sred dubrâv, mâ liepa, imaju stan svudi
Zmije pune nalipa, zvieri, i skot vas hudi;
Sred tvoga pogleda i srca sviem blaga
Ljubav stan svoj gleda i milos pridraga.
Dubravi ures vas prolitnje zeleni
Tre sjever, hara mraz, tlači led studeni;
Kakva si ti sada, takva ćeš vazda bit':
Viku bo ne opada liposti rajske cvit.

Pelinka.

Skladne su rieči toj, i zaisto velike
Dubravci tvôj liepoj i slave i dike.
Nu vile sadanje riečim se ne pasu;
Veće u stvoru, a manje htjela bih te u glasu.
Nu prie neg' na ino ja budem s tobom doć',
Kaž' mi sve istino, ako ćeš mû pomoć,
Jesi li koji dan ljuvenom u ognju
Uzdahnuo žalostan pazeći pomno nju?

Miljenko.

Ako uzdah moć i glas želje mê ne objavi,
Užežen da sam vas u živoj žeravi,
I ako još plama ne vidje u meni,
Tere mâ vil' sama, da gorim, ne scieni:
Pogledaj sred čela mê srce sprženo,
Od suha pepela u prahu satreno;
Vidj luge, dubrave, i polja, i gore,
Veće gdi eto sve u ognju mom gore.
Je li ovo, reci ti, što zna lis' i kami,
Kladenče, ki uzrasti mojima suzami,
Kroz romon kažuć tvoj žudjenoj môj duši,
Kako te oganj moj često krat prisuši.

Pelinka

Da reci, bi li kad, da njoj se ostavi
Dar koji u zaklad od tvoje ljubavi?

Miljenko.

Opak je način svim, koji me učiš ti;
Ne daj bog s darovim k Dubravci hoditi,
Scieniť vil' gizdavu za ženu lakomu!
Ja ne ću mudros tvu poslušať u tomu.
K srcima časnimi ni'e triebi s darom iť,
Ako u vik prid njimi omraze neć' dobiť.

Pelinka.

Varaš se: bez mite sve je to ínako,
Darovi zamite nebesa i pakô;
Darim se vlada sviet na volji i sudi,
Dar pravi može riet' gospar se od ljudi.
Ljuvena dar je stril', kâ sgadja i sili
Na ljubav svaku vil', po tom se k njoj strili.
Milisav razumni, znaš, što ono veljaše,
Da u stare jošte dni, kad zlatni vik bjaše,
Kad ljubljen svak ljubì, ni u to imà sram,
Ter jezik srcu bì i ustom jedan sam;
Tad bješe svaki dan ljuvenieh od žena:
»Dar daruj« ta pjesan začinať obćena.

Miljenko.

Čudne su nad sve ine, kê kažeš, rieči te.

Pelinka.

Ali su istine, u razlog očite.
Čuj ino: skup broji čovjek se mnogo tî.
U ljubav svû koji toliko iztrati

Rieči, uzdâh, moljenja, zaludnieh stupaja,
Pogleda, cviljenja, jauka i vaja,
I k temu pristavi laživieh kletava,
Od svoje ljubavi čim biljeg on dava,
Prie nego volju svû prignuti uzbude,
Jagnjicu mršavu darovat' da bude.
Rad česa buduć sve laž ino i privar,
Ljubavi njegove svjedok je pravi dar;
I za to samomu svaka vil' vjeruje
Ljubovniku onomu, koji joj daruje.

Miljenko.

Kako, jaoh, može bit', da vlâs' dar ima tu,
Mê vile pridobit' ponosnu lipotu?
Eto se vas kolik po svojoj volji sâm
Na službu nje u vik veselo darivam.

Pelinka.

Miljenko, dar je ovi oni dar blaženi,
Ki lasno cine svi vazda krat ljuveni.
Nie triebi to za nje, za tebe ti se hran',
Dar cieni tvoj manje, a veće ugodan.
Nu se uzdaj; er kratit' ne ću se, hrlo poć'
Dubravku obratit' na ljubav tvoju moć'.
Činit ću da blagu uživaš i milu
Ljepotu pridragu, žudjenu tvû vilu.

Miljenko.

Podj'; u družbi ovi moji
Svud ti uzdasi bili ognjeni,
I sama se, jaoh, spomeni,
Da mi u tebi život stoji. *(Odu.)*

Skazanje šesto.

Divjak satir, u haljini od vile priobučen.

Tko je taj, tko sad riet' ne će
Cieć uresa draga i mila,
Da ja satir niesam veće,
Neg najljepša od svieh vila?
Dubje se ovo, ptice i zvieri
Môm ljepotom snebivaju;
I gorani i pastieri,
I sliede me i gledaju.
Od kladenâc bistrieh predam
Cieć napravâ, kê me rese,
Da, ako se gdi ogledam,
Mâ slika me ne zanese.
Pristavio sam tudje kose,
I opleo u cklo prame,
I obukô ruho na me,
Kô najljepše vile nose.
Put snježana neka je meni,
Vas se izmazah klakom bielim,
A da se obraz moj rumeni,
Namazah se murvam zrelim.
Za ocrljenit usti moje,
Kriešvam sam ih obliepio,
I haljinom svietlom, što je
Kože u meni, sve sam skrio.
Samo branduse i prhala
Niz čelo iniem vilam vise,
A uz glavu s čela ozdala
Rožčići se moji vîse.

Nu pod kose ako mnozi
Lasno roge skrit' umiju,
Za što i ovi moji rozi
Kosami se ne pokriju?
Sa svom moći i kreposti
Uvlačih ih, krih svudire;
Nu svakako pravi i prosti
Iz prama mi jošte vire.
Ali od ljudi i od žena
Vidjet' su oni na môj glavi,
Kô dva dubka usadjena
Zlatnieh kosa u dubravi.
Tim pohuljen bit' nikako
S tega se ures moj ne boji;
Tko je kô ja liep ovako,
Svaka stvar mu dobro stoji.
U ovoj slavi, u ovoj dici
Veseo idem na mû sriću;
Nu i od vile u prilici
Hrabren junak djelim bit ću.
Ah, da kako satirica,
Mâ sumnjiva divja lada,
Može nazret' moja lica
U prilici ovoj sada. *(Ode.)*

Skazanje sedmo.

Zagorko.

O liepa, o huda, kû narav uresi,
Da pokoj od truda srdašcu môm jesi,

Eto ja, izvan svih ljepotom smamljen tvôm,
Mlieko psim, a ostavih imanje vukovom.
Tim gorki i ljuti ako plač i vaj moj
Ne može ganuti na milos ures tvoj:
Gani se, pravo je, veselo i rado
Nesrećno na moje i pusto daj stado,
U gorkom mukanju koje te svedj moli,
Da u smrtnom skončanju život moj ne boli.
A da ima ljudski glas, još bi ti izreklo
Moj tužni bitak vas, hud nemir, priko zlo.

Skazanje osmo.

STOJNA SA SINOM, ZAGORKOM.

Stojna.

Ja te ištem i glasim i zovem svudira,
A ti se za plasim vilama otira.
Dubrave prik ove od stada ne bježi,
Najpretlje ovnove vuku ti lupeži.

Zagorko.

Neka idu ovnovi i ovce najbolje;
Stadu me ne zovi, ni mi je pasti od volje.

Stojna.

Na ki te rasap toj, ludjače, nosi bies,
Od vila kâ je toj, koja ti uze svies'?

Zagorko.

U ovemu, znaj, mjestu najl'jepšu, vil' moja,
Večeras nevjestu na stan ti vodim ja.

Stojna.

Na vrat ćeš ti i ta nevjesta hoditi:
Kô poče, mahnita', nemo' se sviditi!

Zagorko.

Ja ne mljah, majko mâ, da ćeš se ti smesti,
Er ti ću sin doma odmjenu dovesti.
Ili ćeš ili ne, poda' se razlogu;
Ovako bez žene ja stati ne mogu.

Stojna.

Mož' derat' samohoć za vilam obuću;
Meni ga ne će doć' nevjesta u kuću.
Ćudi svieh sadanjih nevjesta vrle su:
Ne misle nego o njih samomu uresu,
Vazda su na dvoru, a neka stan gine;
Zlu mužu a goru svekrvi čas' čine;
Šestere, dedele, jeziče i sjaju,
I drugo ne žele, neg da ih gledaju.
Za koris prioni, a vile ne dvori;
Pusto nam razgoni stado vuk po gori.

Zagorko.

Stado čuva' i brani od vučje ti sile,
Ja ću ures izbrani poć' iskat' mê vile.
Kad ište svak sebi dobar trg s ljubavi,
I meni jes' triebi činit', što čine svi.

Stojna.

Ah, Zagorko, s neposluha
Slidi tvoju ćud zločestu;
Ja ću tebi nać' očuha
Prie, neg meni ti nevjestu.

Nu ako ja danas s mê mile dragosti
Vilami svijem čâs' dobijem s liposti?
Slika me ne vara, mâ dika ni'e pala,
Malo sam pristara, ali sam pristala.
Ovoga od mjesta nu ako najl'jepša
Večeras nevjesta uzbudem jošte ja? *(Odu.)*

Skazanje deveto.

Jeljenka, satirica, priobučena u pastira.

Ah, plemkinje prike vile,
Trag vam proklet i namira,
Vi mi ste se učinile
Priobući u pastira,
Da prie hrba ova jaka
Onoj od vas srce izkine,
S kê moj život bez Divjaka
Čezne i u mraznoj sumnji stine.
O Divjače divje ćudi,
Plemenite t' vile mrze;
Lele tomu, tko ih žudi,
Ter ga uzda njih zavrze!
Od bojazni ti si njimi,
Er te zviri svaka scieni;
A s rožčići ljuvenimi
Mjesec mladi svud si meni.
O mladjahni moj mjeseče,
Sini ljubi tvojoj, sini!
Kuda zadje, gdi uteče,
Drag pokoju moj jedini?

Vedru svjetlos nebo odkriva
Bez odjeće od oblaka;
A ljepotom čistom siva
Bez naprave žena svaka.
Ali vidim, što njekada
Bog nam Lero prorokova,
Promienila da je sada
Vilam ures Dubrava ova;
Er sad u jedno sve mladice
Za napravu njih najdražu,
Kô divjačne satirice,
Odkrivene prsi kažu.
Tim da ih slidom slide i žele,
Nije čudo, divji ljudi;
Odkrivene prsi biele
Tko da gleda, a ne žudi!
Nu će ruke sad mê ove
Prikiem vilam ukazati,
S golim prsim što je mužove
Gorskiem ženam prigrabiti!

ČINJENJE TREĆE.

Skazanje prvo.

DIVJAK SATIR, JELJENKA SATIRICA I SKUP PASTIRA.

Divjak.

Vas sam pribjen, još me tira
Kleta sila po ovoj strani;
Je li gdi tko, da od pastira
Mene, liepu vil', obrani?

Pastir prvi.

Stigni, sreti, drži, uhvati,
Ne daj napried, ne propusti,
Udri, udri, da pod bati
Grdi satir dušu pusti.

Jeljenka.

A tko je ovo, u haljini
Tko od vile sad proteče?
Ako zlo vam kê ne čini,
Nije razlog, da zlo steče.

Pastir drugi.

Kô ne čini zlo, ako je
Gnusni satir grdnih dila
Smio doć' krijuć slike svoje
Medju vile kako vila?
I da izprid nas bježat' ne usta,
Buduć je on čas zaskočio,
Dubravci bi liepoj s usta
Cjelov silom ugrabio.
Nu čemu će sad besjede?
Tec'mo u mjesta za njim svaka,
Po uvadici da ne ide
Zlom satiru zloba ovaka. *(Odu.)*

Satirica.

I meni ih je slidit' sila,
Da, što misle, ne učine;
Za sve opak, ne bih htila,
Moj nevjernik da pogine. *(Ode.)*

Skazanje drugo.

Gorštak, satir.

Niz strane, niz polje pustiem gorami,
Divjače, biž' bolje, i prida' nogami.
Bez smieha tko pazit' sad ludos može tvû:
Grd satir priobratit' u vil' se gizdavu,
I kô vil' u odjeći sred vila inieh poć',
Da nitko, scieneći, poznat' ga neće moć'?
Nesviesti velike, s uresne htjet' sile
Satirske prilike priobražat' u vile!

Zaman se čini sve, i liepi, i maže,
Grdoća s naprave grdja se ukaže.
Polje se, gora i lug ludosti tvôm čudi,
Tamaša, smieh i rug osta ti svieh ljudi.
Nu tako sad pleća vukući pribjena,
Sudi sam, čija veća liepos je vidjena?
A još bì ovi dan kako snieg od lani,
Da izmedju svieh jedan pastir te ne branì.
Srce te i snaga ovega odhrva
Izmedju tojaga teškijeh i drva.
Nu neka on huka, smijat ću ja se, i za nj
Glumac sam, a Vuka poslô sam po bubanj.
Na pir ćemo obadva večeras u selo,
Da se igra, uživa i stoji veselo.

Skazanje treće.

Ljubdrag, starac.

Zlo se je tiskat' bez jakosti,
Tko je nekrepka, kô ja, stupa;
Jedva izvukoh stare kosti,
I izkopah se svih iz skupa.
Ah, kâ čeljad, množtvo koje
Sabralo se sa svieh strana,
I star, i mlad, svak došô je
Na slavljenje blaga dana.
Sve su vile, svi pastiri
S vrstom svakom žena i ljudi,
I gorani i satiri
Dotekli su oda svudi.

Ali se je ockvrnila
Svetkovina plemenita:
Najljepša je dana vila
Najgrdjemu s tamna mita.
Blažen pastir ovdi ide,
Ki zasliepljen ne bi od zlata,
Neg po čistoj pravdi otide,
Da je lieposti liepos plata.
A oni proklet, s koga izlaze
Na dan blag nam plačne kobi,
Tko liposti lipos vaze,
A za zlato da grdobi.
Proklet i oni, tko najprije,
Za izet' zlato, zemlju izdube,
Kad cić zlata najvrjednije
Običaji se u nas gube.
Po zakonu dat' se imaše
Liepa Dubravka i gizdava,
Sred Dubrave komu naše
U ljepoti je prava slava.
Miljenko je imô mili
Steć' Dubravku cić lipote;
Nu se ukloni zakon sili,
Grd ju pastir zlatom ote.
Tim su smeće srca moga,
Da na mjestu ne bi ovomu
Tko Grdanu bogatomu
Smio se opriet' cića toga.
Ali mene većma smeta
Miljenkova uspomena,
Komu je bila od djeteta
Još Dubravka narečena.

On nju žudje, i ona njega
Okom gleda vas dan blazim,
I glas danas puka svega
Vjerenicim zvaše drazim.
Kad iznenad sa svieh strana
Začuh opet, gdi svi glase,
Da Dubravka za Grdana
Bogatoga vjerila se.
I Miljenko ču sa mnome,
Tko mu ugrabi vjerenicu,
I od muke svenu u licu,
I zamuknu mramorkome.
I od žalosti, i od jada
Tu stat' veće niesam mogô,
Razmišljajuć, na što sada
Zločestvo nas vodi mnogo:
Da na blag dan od slobode
Jes', tko zlatu još robuje,
I da sila s prike sgode
Nad zakonim gospoduje!
Nu tko tužan ovo izhodi?
Po prilici Miljenko je;
Za dubje ću skrit' se odi,
Za čut', kê su misli svoje. *(Ode.)*

Skazanje četvrto.

Miljenko.

Najljepša se vila daje
Najgrdjemu u prilici!
Kê ufanje veće ostaje
Nami, o vjerni ljubovnici?

Ljubav, vjera, služba, lipos,
I običaji i zakoni:
Sve bi zaman; jaču kripos
Grda u zlatu neman doni.
Da li, oh jaoh, za Grdana,
Najgrdjega od pastiera,
Mâ Dubravka segaj dana
Najljepša se vila vjera?
Mâ Dubravka? Kako moja?
Ako je druziem dana sade,
Da moj život, ki ju dostoja,
Kô prisječen dub, jaoh, pade.
Krotku ovčicu, mirnu i blagu,
Vuk u gore strašni uvuče,
I ni'e toga, smienje i snagu
Tko bi ukazô! jaoh, svi muče!
Ja ću gledat' na mê oči? . . .
Ne ću, ne, ne! Razlog nije,
Da tî ga oblak sred iztoči,
Svietlo sunce mê, prikrije.
Da što čekam, što li pazim?
Razdieljen sam s dragom vilom.
Što grdobu ne porazim,
Kâ mi život grabi silom?
Prie smrknutja dana ovoga
Dni imaju bit' satreni,
Ili moji, ili onoga,
Tko moj život grabi meni. (*Ode.*)

Skazanje peto.

DIVJAK SATIR, I JELJENKA SATIRICA.

Divjak.

Pastiru, hvala ti! Ubjen bih ja bio,
Na pomoć da mi ti ne budeš prispio.
Kaži mi tvê ime, da mi te ne zabit';
Er ću ti sve vrime životom držan bit',
Za sve da iztiče oku se mom sade,
Da imaš naliče od divje mê lade.

Jeljenka.

Ako imaš, kô reče, domaću tvû drugu,
Kud stupaj tvoj teče za vilam po lugu?

Divjak.

Ćudina opaka i njeka pusta bies
Uzrok su, da svaka vila mi nosi svies.

Jeljenka.

Za čudo ne scienim, bez sviesti čim hodiš,
Da tako s pribjenim kostim se nahodiš.
Napravlja' se i resi, i čini sve što hoć',
Da satir ti niesi, koji se skrit' ni'e moć'.
Vrzi tja cić tega neslične odjeće,
Satira divjega pitoma vil' ne će;
K ljubi se povrati, od kê se odieli,
Koja te gledati u slici tvôj želi.
Ohaj se od vila, kê ti su s prikora,
Ljubovca tvâ mila vapi te iz gora,
I još čut' neć' tî glas, ni poznat' lipote;
A ona bi danas, koja te smrti ote.

Divjak.

Ah, gdi je? da ju slidim, ljubi mâ večeras?
Ja ovdi ne vidim druzijeh izvan nas.
Na obranu moju bi, pastiru, ti jedan,
Samomu ja tebi držan sam ovi dan.

Jeljenka.

Da, da sad izide t' tvâ ljubi, bi li ti
Htio samu nju sliedjet', vile ine pustiti?

Divjak.

Vile od sad, pače sjen mrzeća je meni njih,
Sramotan ja i bjen danaska s vila bih.
Ah, Lero Lerijane, veliki bože naš,
Priko ove kad strane s vilam mene ugledaš,
Na vrat me niz strmu liticu obori,
Zajaz' mnom u grmu vučji glad najgori.
Ah, da sad ljubi mâ izide odkuda,
Ona bi bil' sama sva moja razbluda.
Pastiru, kaž' mi tim, jeda ju gdi vidi,
Da hrlo priletim sred klisura i hridi.

Jeljenka

Ni'e dalek, ovdi je ljubovca sad tvoja,
Ruho ovo, kê krije tebi nju, mećem ja.

Divjak.

Što sad oči moje paze?
Jeljenka ovo ma je vila,
Kâ, da mene ne poraze,
Pastierom me obranila.
A ja sdiram, a ne svlačim,
Neprilične ove odjeće,
I vile i njih ruha tlačim,
Tebi samoj vjeran veće.

Na daleče, na daleče,
Podbrgatke vile prike!
Težko i lele temu u vike,
Tko u vrieme od vas ne uteče.
Ah, za druzih kô ću moći
Igda ostavit' tvû ljepotu?
Gdi samom sam tvôm pomoći,
Moj život, u životu!
Ti me peci, ti me vari,
I na volju tvoju kuha':
Napravom me ne privari
Ni'edna vila liepa ruha.
Da se u dušu njeke stave,
Vratit tudje, što ih slavi,
Ostale bi bez naprave,
Kako suh panj u dubravi.
Nu hod'mo i mi, gdi svi hode,
Od najljepših čuti vjeru,
Na dan ovi od slobode
Zahvaliti bogu Leru;
Kad nas oba svom kriposti
Vlas' njegova je slobodila,
Tebe od moje nevjernosti,
A od pricieh mene vila. *(Odu.)*

Skazanje šesto.

BRŠTANKO, LJUBDRAG, I GLASNIK RADMIL.

Brštanko.

Ter vidje ti sada, Miljenko gdi teče,
Ili inim da smrt dâ, ili on da je steče?

Težke su pogube od svud ga pritisle;
Nu mali, ki ljube, što ima doć', misle.
Ni'e slike zaisto grdoba grdobi;
Ma zlato ono isto, kiem liepu vil' dobi,
Imat će moć i vlâs' toliko veliku
Za podat' večeras Miljenku smrt priku.

Ljubdrag.

Razbiram i ja to svaki čas u meni;
Da moć tu ima zlato, ostajem smeteni.
Ah prikor, u dugu tamnilu neznanja
Cić zlata drug drugu kô rob da se klanja!
Bit će od svieh sudjeno, ako što se odredi,
Da Miljenko obćeno veličanstvo uvriedi;
Svačija tim ruka bit' mu će na poraz,
Na smrt ga će od puka osudit' svega glas.

(Dolazi glasnik Radmil.)

Tim njegovu smrt istinu
Sa mnom od sad plači i cvili,
Misleć, kako pastir mili
Cić grdobe zlatne izginu.
O Miljenko, vjerenikom
Čim večeras svak te pazi,
Jaoh, s neharnom sgodom prikom
Nemila te smrt porazi.

Glasnik.

Tko ovo sada nepravedno
S Miljenkove smrti cvieli,
Kad vas kolik puk se u jedno
Š njim raduje i veseli?

Ljubdrag.

Što spoviedaš, o Radmile?
Pravi je uzrok nami od cvila:
Najgrdjemu s prike sile
Najljepša je dana vila.
I Miljenko cića toga,
Ki Dubravku sam dostoji
Kô najljepši mjesta ovoga,
Ako ni'e umro, za umriet' stoji.

Glasnik.

Kî plač, kâ smrt? Miljenko je
Zdrav, živ, veseo, čestit svime,
Smirio je želje svoje,
Dubravka je liepa š njime.
Vjerenik je on izbrani
Na ovi blag dan u Dubravi,
Vile, pastiri i gorani,
Svak ga slidi, svak ga slavi.

Brštanko.

On vjerenik Dubravčin je,
Kâ se vjeri za Grdana?
Čut' nam čini, kî način je
Bio toj sgodi segaj dana?

Glasnik.

Od pastira družbe naše
Do najmanjieh pastirica
Vjerenik se Grdan zvaše,
A Dubravka vjerenica.
I redovnik bješe tima
U Lerovu crkvu uljezô,

Da bi od vjere medju njima
Vjekovječni vez zavezô.
Svetilište on najprije
Po običaji davnjoj čini;
»Hoja, Lero, Dolerije,«
Vapijaše vas puk ini.
Jaganjčić se bez biljega
U žeravi živoj spraži,
I, što radja zemlja, od svega
Prikaza se plod najdraži.
Ali na ognju plam potamni,
Pod nami se tle uztrese,
Crkva od groma bukom zamni,
A stup Lerov znojaše se.
Na ovo čudo vas puk stoja
Kô zapanjen; lje ne prista
»Dolerija, Lero i Hoja«
Zvat' na pomoć segaj mista.
Nu što imena od tih veće
Bogova se od nas zvahu,
Trešnje, buke i od smeće
Hudja zlamenja izhodjahu.
Nu čim svačija lica blide,
I svak treptit' ne pristaje,
Eto Miljenko u crkvu ide,
Izvan sebe kô vas da je.
Na došastje Miljenkovo
Prista trešnja, gromnja umuknu,
Prosvjetljenje oganj novo
Uze, i u čis' plamen buknu.
Bog razvedri Lero sliku,
I da vidi mladi i stari,

Nje liepomu ljubovniku
U obraz jedan zrak udari.
Svak to uze za zlamenje,
Da vlâs' višnja to učini,
Da Miljenko sadružen je
Liepoj Dubravci, a ne ini.
Tim vas kolik puk se uzbuni,
I zavapi u sve glase,
Da se volja božja izpuni,
Dočim liepu liepa dâ se.
Iz rukâ se tako ote
Grdanovieh liepa vila,
I da, komu cić lipote
Nje pristoji liepos mila.
Tim Miljenko, sad veselij'
I čestitij' neg ikada,
Lipos dragu, kû svedj želi,
Kad manje ufa, steče sada.

Ljubdrag.

Poznam i to, riet' je triebi,
Vrh vladanja svieh na svitu
Da vladalac višnji s nebi
Ima pomnju posobitu.
Da se on danas ne nadkloni
Vrh Dubrave ove naše,
Po tle idjahu svi zakoni,
Sloboda se satiraše.

Glasnik.

Ali eto, gdi skače k nam kolo satira,
Poznat' je kuhače i glumce od pira;

Na gosbe sve naše oni su svedj zvani,
Er bez njih tamaše ni smieha nigdi nî.
Nu veće svatovi kupe se na pospieh;
U svatbu ho'te i vi: sve što znah, sve vam rieh.
Brštanko, tebe sam prviencom došô zvat',
A Ljubdrag nad svim nam obran je stari svat.

Skazanje sedmo.

GORŠTAK, VUK, DIVJAK SATIRI, JELJENKA SATIRICA, I SKUP SATIRA.

Gorštak.

Zapekle se od družine
Pečenice bjehu sočne,
A to da se bolje pine,
Kad obilna gosba počne.
Da kad kuša slad mila se
Od jestojske i od pitja,
Svačije srce razigra se,
Čuteć miris draži od cvitja.
Da zažare i obesele
I lica se i pogledi,
I da u smiehu sladje vele
I u radosti svak besjedi.
Da razlike igre igraju,
I skladne se poju pjesni,
Mladi i stari uživaju
Siti, pjani i obiesni.

Skup.

Igra' kolo, skoč'mo bolje,
Svak se kaži dobre volje,

Na pir, na pir hod' svak hrlo.
Spravi trbuh, čisti grlo,
Da se ije, da se pije.
Hoja, Lero, Dolerije!

Gorštak.

Žarka kaplja dobra vina
Nebeska je mana istina,
Sred ljuvena sladka piva
Češće griska' i cjeliva'.
Na pir, na pir, da se ije!
Hoja, Lero, Dolerije!

Vuk.

Kopun pečen svietla lica
I ljuvena jarebica
Kô najljepši segaj mjesta
Zet nami su i nevjesta.
Na pir, na pir, da se ije!
Hoja, Lero, Dolerije!

Gorštak.

Ah, što sladje može biti,
Nego jesti svedj i piti?
Zdravje, snaga, život, bitje
Jedenje je nami i pitje.
Da se ije, da se pije!
Hoja, Lero, Dolerije!

Divjak.

Sve je spravno, sve gotovo
U čas dobar veselje ovo.
Glumče, bubnju, udri! Gdje ste?
Evo zeta i nevjeste.

Da se uživa, igra i smije!
Hoja, Lero, Dolerije!

Skazanje osmo.

MILJENKO, DUBRAVKA, REDOVNIK, SKUP PASTIRA I VILA.

Skup.

Hod', od pira bože, hodi,
Igre mile s nami vodi,
Sdruži, sjedini
Pod pjesni medene
Ove ljuvene.

Redovnik.

Vjerenici, obrani dostojno nad sve ine
Kroz ures izbrani, ljepote istine
Na ugodan, na skladan vez sladki od vire,
Sloboda na blag dan čim skupi pastire,
Nebo vam od sgori vjeru ovu svjedoči,
I vrh vas otvori od zviezda sto oči,
Skladno svi jezici sred ove Dubrave
Da u časti i dici hvale vas i slave.

Miljenko.

Evo uza me moga dobra,
Evo uza me moga blaga,
Evo liepa, evo draga,
Kû moj život služit' obra.

Dubravka.

O prisladko, o jedino
Drago ufanje, željno meni!

O uresu moj ljuveni,
Noći moje sunce istino!

Skup.

Hod', od pira bože, hodi,
Igre mile s nami vodi,
Sdruži, sjedini
Pod pjesni medene
Ove ljuvene.

Miljenko.

Eto dodje željno vrieme,
Liepi raju duše moje,
Da snieg puti rajske tvoje
Grlim rukam ognjenieme.

Dubravka.

Ja sam ona, kê ljepotu
Vjerno ljubi, dvorno slavi,
O gizdava mâ ljubavi,
O jedini moj životu!

Skup.

Hod', od pira bože, hodi,
Igre mile s' nami vodi itd.

Miljenko.

Oba smo u cvit od mladosti,
Hod'mo, na što srca žude,
Na ljuvene na razblude,
Na cjelove, na radosti.

Dubravka.

Daj, daj veće hodi k meni,
Na medene igre hrli,

Ah, cjelivaj, miluj, grli,
Drag pokoju moj ljubljeni.

Miljenko.

Čim raskoše tvê razbira,
Zameta se srce u lasti.

Dubravka.

U tvojoj sam, dušo, vlasti!
Uzmi, što hoć', bez ozira.

Skup.

Hod', od pira bože, hodi,
Igre mile s nami vodi,
Sdruži, sjedini
Pod pjesni medene
Ove ljuvene.

Zatvorena promjena.

Skazanje deveto.

REDOVNIK IZ CRKVE S INIEM PASTIRI.

Redovnik.

Pastiri, pokli svi i riečma i djeli
Sva smo veće u crkvi činjenja dospjeli,
Još vršit' trieba je, da se blag dan resi,
Što činit' ostaje pod vedriem nebesi.
Iz svijeh tiem usti u skladu jedan glas
Ovako izusti i klikni večeras:
O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô,
Uzroče istini od naše sve slave,
Uresu jedini od ove Dubrave,

Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
Ne mogu bit' plata tvôj čistoj ljepoti!

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Redovnik.

Svak redom dar ovdi, ki ima najdraži,
Sad našoj slobodi čestitoj prikaži.
O svietla božice, eto i ja na tvû čâs'
Naiprvi sej ptice puštavam večeras;
Da, kô one steru krila
Sad slobodne svud pod nebi,
I sloboda prostre mila
Sej Dubrave glas po tebi.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Miljenko.

Milosna, jedina božice svieh strana,
Tebi u dar maslina od mene je podana;
Da, kô u miru uz vil' moju
Željenje se mê izpuni,
Tako vlâs' tvâ da u pokoju
Čestitiem nas viencem kruni.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Dubravka.

Ovi cviet rumene i liepe ružice
Primi sad od mene, o liepa božice;
Da, kô ona cvietju ostalom
Sadružena ures dava,
Tako slavom tvôm i hvalom
Da je hvaljena i mâ slava.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Zagorko.

Slobodo ugodna, uzdahe, plač i vaj
Od mene slobodna na tvû čas' primit' haj;
Da, kô se oni sad od mene
Za jedno s rikom suzâ dile,
Da se odiele i spomene
Od mê prike tako vile.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Divjak

Slobodo, odveće ugodna svakomu,
Primi ove odjeće vilinje za čâs' mû;
Da, kô š njima sve ludosti
I taštine sdrieh i skinuh,
Tako da opet s tvôm kriposti
Vik ne svežem, što prikinuh.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Jeljenka.

Slobodo, pogledaj na mene od izgar,
I ovi kus meda htjej primit' za drag dar;
Da, kô sladak bez primjese
Med je sobom po naravi,
Nad sviem, kê se tudjiem rese,
Tako i liepos mâ se slavi.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Vuk.

Slobodo jedina, na tvû čâs' sasma rad
Čašu ovu ja vina naslužih punu sad;
Čini, kô si ti utjeha
Dubravi ovoj na sem sviti,
Da i čašica ova od smieha
Meni je ures vjekoviti.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Gorštak.

Slobodo, za malu tvoju čâs' ne primi
Ovu mû sviralu, skladnu ovdi nad svimi;
Neka u vike svi pastiri
I sve vile prigizdave
Tance vode, gdi ona sviri
U dan ovi sred Dubrave.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô . . .

Redovnik.

Sad, nebo, usliši, usliš'te, bogovi,
Što u glas najviši sad vas molju ovi,
I ti, kâ iz ruka svih primi darove,
Proz mâ usta od puka svega čuj molbe ove:

Eto vile prigizdave
Zlatne prame cvietkom rese,
A goranin divji izljeze
S viencem bornim oko glave;

Eto pastier sred livada
Pod sviroku pjeva svoju;
Eto u miru i pokoju
Dva najljepša ljubav sklada.

Dubrava ova slavna svudi
Opet zelen svû je primila,
Opeta se razgojila
U pokoju, ki svak žudi.

Bez oblaka u vedrini
Vrhu nje se nebo kaže,
Tihi vjetric u njoj draže
Zorne hladke čuti čini.

Skladni puci, mirna sela,
Travna polja, doba ugodna,
Pune njive, dubja plodna,
Rojne čele, stada ciela.

Tim pospješno, moji mili,
Ki resite ove strane,
U slobodi sladkoj stane
Čim ste u miru obljubili,

U jedinstvu, u ljubavi
Neka draži dan izlazi,

Ovdi našim skladnim glasi
Sloboda se draga slavi.

Skup.

O liepa, o draga, o sladka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam bog je dô,
Uzroče istini od naše sve slave,
Uresu jedini od ove Dubrave,
Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
Ne mogu bit' plata tvôj čistoj ljepoti!

Značenje njekojih oblika i rieči u Gundulićevoj „Dubravci".

Značenje oblika njekojih.

U Gundulićevoj „Dubravci" ima ikavštine, čakavštine, starine, osobina dubrovačkih, osobina pjesničkih i pravopisnih.

Tako ima: *hlipiti, lip, pribjen, primili, prisladki, prisječen, pristati, pritezati,* gdje danas u knjizi upotrebljavamo: *hliepiti (?), liep, prebijen, premili, presladki, presječen, prestati, pretezati.*

Nadalje: *bil* mjesto *bio, odlučil* mj. *odlučio, vazeti* mj. *uzeti, do'je* mj. *dodje, tač* mj *tako, nî,* mj. *nije; kî, tî, ovî, onî* mjesto: *koj, taj, ovaj, onaj; tega, temu, ovega, ovemu* mjesto: *toga, tomu, ovoga, ovomu; sêj mjesto* za *ovo mjesto; sêj dubrave* mj. *ove dubrave; segaj mista* mj, *ovoga mjesta; na sem sviti* mj. *na ovom svietu. — Toj* mj. *to, tej* mj. *tê; kâ, mâ, tvâ, svâ* mjesto: *koja, moja, tvoja, svoja* (kadšto nepravilno za: *njegova), kê, mê, tê, svê* za *koje, moje, tvoje, svoje* kadšto za: *njegove); kôj, môj* mj. *kojoj, mojoj; kû, mû, svû*) za: *koju, moju, svoju.*

Često se u „Dubravci" nalazi: *vjetâr, uzdâh, jabûk, mješnîc, dubrâv* mjesto: *vjetârâ, uzdâhâ, jabûkâ, mješnîcâ, dubrâvâ. Na sviti, u mjesti, na sudi* mjesto: *na svietu, u mjestu, na sudu.* Isto tako: *dni zlatne* mj. *dane zlatne; ljubi* mj. *ljuba; u kori dubovi* mj. *u kori dubovoj; pod nebi* (nepravilno) mj. *pod nebom.* Često je: *budu, molju, stoju, vidju* mj. *budem, molim, stojim, vidim.*

Mjesto rieči: *čast, mladost, sviest, trst, vlast* uviek se u „Dubravci" piše: *čas', mlados', svies', trs', vlas'; jes'* mjesto *jest.* Osobina je dubrovačka: svi se čude *tvôm* ludosti mjesto: *tvojoj* ludosti; staviti se *môm* hitrosti mjesto: dosjetiti se *mojoj* hitrosti. (možda je ono *tvôm* uz *čuditi se* pravi stari sedmi padež). Osobina je pjesnička: *stril, vil* (nepromjenljivo) mjesto *striela, vila* (valjda od stara oblika: *stril-i, vil-i).* Osobina je u pisanju: *veselî(ii), puzirî(ii)* mjesto: *veseliji, puziviji; da', dava', pita',* mjesto: *daj, davaj, pitaj.*

Značenje rieči njekojih.

bioce, bjelance.
bjaka (talij. *biacca),* bjelilo.
boljeti, mučiti se.
boran (vienac), od bora savijen; tako su satiri nosili.
brače (peti padež od *bratac),* kaže se od mila i ženskom čeljadetu.
brandusa (talij. *brandone),* pramen, trak (vlasi).
buklija (nov. grč. *bokalion),* sud za piće, ploska.
cić,a), cjeć(a), radi.
cklo, staklo.
ctjeti, ctim, cvasti (cavtjeti).
čersa (talij. *gersa),* rumenilo.
čitati, poštovati, častiti.
čuti, ćutjeti.
dedeliti, blebetati.
dobivati, nadvladjivati, nadmašivati.
dubje, drveće, voće.
dvaš, dva put.
glumac (od pira), svirač.
grem, idem.
grinja, moljac.
groz(d)nik, vino.
hartati (obraze), ličiti, mazati.
hitati, hvatati.
Hoja, Lero, Dolerije, valjda njekakvi slavenski poganski bozi.
hrba, koplje.
izeti, izvaditi.
jak, kako.
jalovica (od mlika varena), jalova čorba, juha.
jej, sova.
klak (latin. *calx),* kreč, vapno.
klačiti, bieliti krečem.
kladenac, studenac.
kô, kako.
kô, kal.
kon, kod.
kries, čvrčak.
kriešva, trišnja.
kuf, labud.
kukuljava, ševa.
Lada, Venera, božica ljepote.
Lero, u poganskih Slavena bog ljubavi.
lir, (lier), liljan.
mali (čakav.), malo ih.
mast, šara, boja.
mješnice, vrst gajda.
mljah, mjesto mnjah (mišljah), od *mnieti.*
mrzeći, omražen (nar. posl.: na mrzećemu kuća ostaje).
nalip, otrovna biljka.
namjera, susret.
naprava, nakit.
nesličan, neskladan.
ohajati se, okaniti se.
pengati se (lat. *pingere),* ličiti, mazati se.
potežiti se, žuriti se.
pram, pramen vlasi.
prežati, vrebati
prhalo, (od *prhati),* uvojka od vlasi.
puziv, nestalan.
Satiri, kao njeki vilenjaci, pusti, siloviti.

sgar (od izgar), s gora.
sičijati, (sičija, — možda iz talij. *siccità,* — suha bolest), dovesti do suhe bolesti.
smeća, smetnja, uzbuna, žalost.
stavljati se, dosjećivati se čemu.
stučiti („vola s junčićem"), stukati, sastaviti vičuć: stů.
stup, korak.
sviditi se (staroslav. *svjedjeti se)* osviestiti, opametiti se.
svirôka, sviraljka.
šesteriti, na šestero razčinjati (jezikom).
tač, tako.
a maša (tali janski *tambascia* bučno veselje), smiešna zabava.
teg, rad, radnja.
tiriti, tjerati.
trag, rod, pleme.
triebi je, treba.
ureda (u red), brzo.
uvadica (bolje nego: uvodica), navada.
uzeo bih, htio bih, želio bih.
uzlotriti se (dubrovački: lotar = lien), ulieniti se.
vedaš, možda: vještac, vjedogonja, ili: nitkov, nevriednik.
veska (talijan. *vischio),* liepak, imela.
vik (viek), kao prislov: ikad, a u niječnom rieku: nikad.
vrl, okrutan.
vrša, ribarski koš, u koji se ribe hvataju.
zábiti, zabudem, zaboraviti.
zabljusti, — *bljudem,* sačuvati.
začinati, pjevati.
zaklad, zalog.
zametati se („zameta se srce u lasti"), uzbunjivati se.
za sve da, premda.
zatjecati se (— *mrav s lavom),* natjecati se.
zateći se (— *gdje),* zapasti, izgubiti se.
zrak, trak, zrȁka (sunčana.)

Neka se izpravi:

Na str. 5. drugi redak odozgo mjesto: težak, za teg da uhiti, — težak za teg da uhiti.

Na str. 44. trinaesti redak odozgo mjesto: šestere, dedele, jeziče i *sjaju,* — šestere, dedele, jeziče i *zjaju.*

K. Magnet, Völkermarkt 13241/86

S 100.-

Dionička tiskara u Zagrebu.

Buchbinderei
KARL HOFFMANN
1120 Wien
Fockygasse 43
Tel. 83 35 78